

Programmabegroting 2017

en

meerjarenraming 2018-2021

Colofon

Delft, november 2016

Programmabegroting 2017 en meerjarenraming 2018-2021

Samenstelling

Hoogheemraadschap van Delfland

Hoogheemraadschap van Delfland

Postbus 3061

2601 DB DELFT

tel: 015-2608108

www.hhdelfland.nl

Inhoud

1	Inleiding en financiële analyse	4
1.1	Inleiding.....	4
1.2	Financiële analyse op hoofdlijnen	4
2	Programma's.....	9
2.1	Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer – programma A.....	9
2.1.1	Ontwikkelingen	9
2.1.2	Financiën	11
2.1.3	Risicomanagement	11
2.2	Gezond, schoon en zoet water – programma B	13
2.2.1	Ontwikkelingen	13
2.2.2	Financiën	15
2.2.3	Risicomanagement	16
2.3	Watersysteem – programma C	17
2.3.1	Ontwikkelingen	17
2.3.2	Financiën	19
2.3.3	Risicomanagement	19
2.4	Afvalwaterketen en zuiveren – programma D.....	20
2.4.1	Ontwikkelingen	20
2.4.2	Financiën	21
2.4.3	Risicomanagement	22
2.5	Innovatie, Duurzaamheid en Financiële producten – programma E.....	24
2.5.1	Ontwikkelingen	24
2.5.2	Financiën	26
2.5.3	Risicomanagement	26
2.6	Bestuur, organisatie en instrumenten – programma F.....	27
2.6.1	Ontwikkelingen	27
2.6.2	Financiën	29
2.6.3	Risicomanagement	30
2.7	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien – programma G	31
2.7.1	Ontwikkelingen	31
2.7.2	Financiën	34
3	Uitgangspunten, tarieven en beoordelingscriteria.....	35
3.1	Ontwikkelingen	35
3.2	Uitgangspunten en normen	35
3.3	Financiering	37
3.4	Bestemmingsreserves en voorzieningen	38
3.5	Weerstandvermogen.....	40
3.6	EMU-saldo	41
4	Financiële overzichten	43
4.1	Ontwikkeling kosten en opbrengsten	43
4.2	Ontwikkeling geraamde investeringen.....	44
4.3	Overzicht programma's naar taken.....	44
4.4	Balansontwikkeling	45
5	Verbonden partijen	46
5.1	Direct verbonden partijen	46
5.2	Indirect verbonden partijen.....	50
6	Bijlagen.....	52
6.1	Lijst van begrippen en afkortingen	52
6.2	Investeringen op projectniveau.....	54
6.3	Overzicht prestatie-indicatoren	56
6.4	Delfland in kengetallen	58

1 Inleiding en financiële analyse

1.1 Inleiding

Deze programmabegroting 2017 is de tweede begroting van het in april 2015 aangetreden college. Met het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water' zet dit college in op waterbewustzijn bij alle inwoners, bedrijven en instellingen in het gebied, op het toekomstbestendig uitvoeren van het water- en zuiveringsbeleid en een financiële situatie die toekomstgericht is. Dit betekent onder meer een beheerste stijging van de tarieven en een geleidelijke afbouw van de schuldenlast.

Het motto van het coalitieakkoord is "Iedereen bewust van water". Hiermee onderstreept de coalitie het belang van investeren in waterbewustzijn. Zij gaat actieve betrokkenheid bevorderen bij het werk van het waterschap. Het doel is inwoners, bedrijven, instellingen en overheden bewust te maken van wonen en werken in een kwetsbaar gebied zodat ze zelf kunnen bijdragen aan veiligheid en leefbaarheid.

De in het coalitieakkoord beschreven ambities zijn vertaald naar doelen. De ambities vanuit het coalitieakkoord zullen hiermee binnen de planperiode worden gerealiseerd.

De doelen zijn voor het begrotingsjaar 2017 aangevuld met prestatie-indicatoren. Hiermee wordt invulling gegeven aan de wens van de verenigde vergadering om de realisatie van de gestelde ambities aan de hand van deze prestatie-indicatoren te kunnen toetsen. In de bijlage staan de prestatie-indicatoren geresumeerd.

1.2 Financiële analyse op hoofdlijnen

Exploitatie

De begroting 2017 en meerjarenraming 2018-2021 zijn gebaseerd op het coalitieakkoord 2015-2019 'Iedereen bewust van water' en de Kadernota 2017. De belangrijkste financiële uitgangspunten van het coalitieakkoord zijn:

1. Een tariefontwikkeling van jaarlijks + 1,5%;
2. Het gefaseerd afschaffen van de kwijschelding bij de zuiveringsheffing;
3. Een structurele bezuiniging oplopend tot € 10 miljoen structureel;
4. Het afbouwen van de schuldenlast.

De tarieven voor systeemheffing en zuiveringsheffing volgen de afspraken in het coalitieakkoord met uitzondering van de watersysteemheffing voor gebouwd.

De kwijscheldingsregeling zuiveringsheffing wordt in 2017 volledig afgebouwd. Alle opbrengsten die het afbouwen van de kwijschelding opleveren worden verdisconteerd in de hoogte van de zuiveringsheffing vanaf 2019.

In aanvulling op de in het coalitieakkoord overeengekomen bezuiniging van € 10 miljoen, is in de Kadernota 2017 besloten de komende jaren € 5 miljoen extra te bezuinigen. Hierdoor wordt aan het eind van deze bestuursperiode structureel € 15 miljoen bespaard.

De extra bezuiniging van € 5 miljoen wordt met name ingezet voor het terugbrengen van de afschrijvingsperiode voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) van 20 naar 5 jaar.

Het uitgangspunt voor de begroting 2017 is 'Kadernota 2017 tenzij'. Tenzij betekent dat de cijfers uit de Kadernota 2017 alleen zijn bijgesteld voor externe ontwikkelingen.

In de Kadernota zijn de financiële gevolgen van het voorgenomen beleid financieel verwerkt, leidend tot een aanpassing van het exploitatieresultaat met - € 10 miljoen tot € 6,6 miljoen. Op hoofdlijnen bestaan de aanpassingen uit:

- de inhaalafschrijving HWBP als gevolg van verlaging van de afschrijvingstermijn HWBP van 20 naar 5 jaar (- € 15,8 miljoen);
- Lagere kosten PPS als gevolg van de herfinanciering (+ € 1,3 miljoen);
- Saldo lagere kosten als gevolg van extra bezuinigingen (+ € 5,0 miljoen);
- Overige bijstellingen (- € 0,5 miljoen).

De bijstelling als gevolg van de externe ontwikkelingen (+ € 0,2 miljoen) betreft met name het structureel opnemen van nazorgkosten van investeringsprojecten (€ -/0,7 miljoen), de actualisatie van de personeelslasten (€ 0,5 miljoen) en overige bijstellingen (€ 0,4 miljoen).

De herfinanciering van de PPS levert in totaal per saldo een voordeel op € 25,3 miljoen in de periode 2016-2033. Hierbij is in de jaren 2016-2030 sprake van een voordeel en in de periode 2031-2033 van een nadeel. In de Kadernota 2017 en de begroting 2017-2021 is rekening gehouden met een gemiddeld voordeel van € 1,3 miljoen.

Om de verplichtingen voor de jaren 2031-2033 te kunnen dekken, is het noodzakelijk om de jaarlijkse voordelen boven de € 1,3 miljoen in de periode tot en met 2030 te reserveren. Hiertoe wordt een reserve Resultaatregalisatie PPS gevormd. Voor 2017 bedraagt dit voordeel c.q. storting aan de egalisatiereserve € 3,6 miljoen.

De verwachte belastingopbrengsten voor 2017 zijn naar verwachting € 4,5 miljoen hoger dan in de Kadernota werd aangenomen met name wegens de lagere stijging in oninbaarheid van belastingen als gevolg van de afschaffing van de kwijtschelding.

Het voordelig begrotingssaldo 2017 voor storting in de reserves bedraagt na verwerking van bovenstaande effecten voor 2017 € 11,2 miljoen.

Conform besluit VV bij de Kadernota 2017 wordt de inhaalafschrijving 2017 ten laste gebracht van de algemene reserve (€ 11,8 miljoen), voor zover de extra kosten niet worden gedekt uit de besparingen.

De VV heeft naar aanleiding van de Kadernota 2017 besloten de toevoeging aan de reserves jaarlijks vooraf te begroten en zichtbaar te maken in de begroting.

In deze begroting is daarom conform de Kadernota 2017 de nieuwe reserve tariefdemping zuiveringsheffing gevormd. Het jaarlijks positieve effect van de herfinanciering PPS (€ 1,3 miljoen) wordt hierin gereserveerd. Bij de Kadernota 2018 wordt bepaald op welke wijze het saldo in 2019 (€ 3,9 miljoen) besteed wordt aan tariefdemping waterzuivering.

Deze reserve wordt voorts aangevuld met de hogere belastingopbrengsten als gevolg van het hanteren van het tarief volgens het coalitieakkoord (€ 4,0 miljoen). Dit tarief is gebaseerd op de jaarlijkse stijging van 1,5% en de ingeschatte oninbaarheid als gevolg van het nieuwe kwijtscheldingsbeleid ten tijde van het opstellen van het coalitieakkoord. De effecten van de actuele oninbaarheid op het tarief zuiveringsheffing wordt derhalve niet verwerkt in de het tarief 2017 en leidt daardoor tot hogere belastingopbrengsten. Het verschil met de in de begroting opgenomen opbrengsten wordt jaarlijks gedoteerd aan de reserve tariefdemping zuiveringsheffing. Het resterende resultaat wordt conform besluitvorming VV bij de jaarrekening 2015 bestemd voor toekomstige afbouw van de schuldpositie (€ 17,7 miljoen).

Door het verwerken van de diverse toevoegingen aan de reserves in de begroting is het jaarlijkse saldo van de begroting nihil.

Bovenstaande maatregelen resulteren in het volgende geconsolideerde verloop van het meerjarenperspectief en toevoegingen aan de reserves.

Meerjarenperspectief (x €1.000) van het exploitatiesaldo	2017	2018	2019	2020	2021
Voordelig resultaat oorspronkelijke meerjarenraming 2017-2021	16.518	19.356	19.338	21.414	22.559
Mutaties Kadernota 2017	-9.965	-1.500	-825	1.575	2.775
Bijgesteld meerjarenperspectief kadernota 2017	6.553	17.856	18.513	22.989	25.334
Mutaties begroting 2017 externe ontwikkelingen	181	-28	228	30	292
Aanvullend voordeel herfinanciering PPS t.o.v. Kadernota	3.567	4.887	5.163	5.315	5.052
Storting aanvullend voordeel PPS in egaliseringsreserve	-3.567	-4.887	-5.163	-5.315	-5.052
Mutaties begroting 2017 belastingopbrengsten	4.458	3.315	5.156	4.950	5.946
Begrotingssaldo 2017-2021 (na mutaties reserves) zie tabel hoofdstuk 4.1	11.191	21.143	23.897	27.969	31.572
Onttrekking negatieve HWBP verschil aan algemene reserve	11.750	3.900	3.100	2.000	800
Storting in reserve tariefdemping zuiveringsheffing (voordeel herfinanciering PPS)	-1.300	-1.300	-1.300		
Storting in reserve tariefdemping zuiveringsheffing (verschil tarieven Coalitieakkoord en actuele kostenmodel)	-3.961	-3.371	-3.430	-2.198	-2.242
Storting restant voordelig exploitatieresultaat in reserve Niet vrij besteedbaar vermogen	-17.680	-20.372	-22.267	-27.771	-30.130
Bijgesteld meerjarenperspectief (na storting in reserves)	0	0	0	0	0

Ontwikkeling schuldpositie

Volgens het coalitieakkoord wordt de schuldenlast afgebouwd tot een aanvaardbaar niveau. Voor de realisatie van de afbouw van deze schuldenlast heeft de verenigde vergadering bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 besloten het voordelige exploitatiesaldi te reserveren in de hiertoe gevormde reserve Niet vrij-besteedbaar vermogen. Voor een objectieve beoordeling van de schuldpositie van Delfland is aansluiting gezocht met de beoordelingssystematiek binnen gemeenten en provincies. Voor gemeenten en provincies zijn wettelijk een vijftal ratio's vastgesteld. Deze ratio's worden verplicht opgenomen in de Planning & Control producten van de gemeenten en provincies. Deze wettelijke verplichting geldt nog niet voor de waterschappen. Wel kunnen twee van deze ratio's, de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio, worden toegepast.

Netto schuldquote

Een kengetal om de hoogte van de schulden van een waterschap te beoordelen is de netto schuld als aandeel van de inkomsten. De hoogte van de inkomsten bepaalt namelijk in belangrijke mate hoeveel schulden een waterschap kan dragen. Hoe hoger het inkomen des te meer schuld een waterschap kan aangaan. Dit kengetal wordt uitgedrukt in procenten en wordt de netto schuldquote genoemd.

De netto schuldquote van een gemeente bevindt zich tussen de 0% en 100%. Voor waterschappen is nog geen norm vastgesteld. Wel staat vast dat waterschappen kapitaalintensievere organisaties zijn, waardoor sprake is van een aanzienlijk hogere netto schuldquote.

Bij een tweetal waterschappen wordt al voorzichtig gewerkt met de ratio van de netto schuldquote en deze beweegt zich rond de 300%.

De netto schuldquote voor Delfland komt in 2017 uit op 346%.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin Delfland in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het

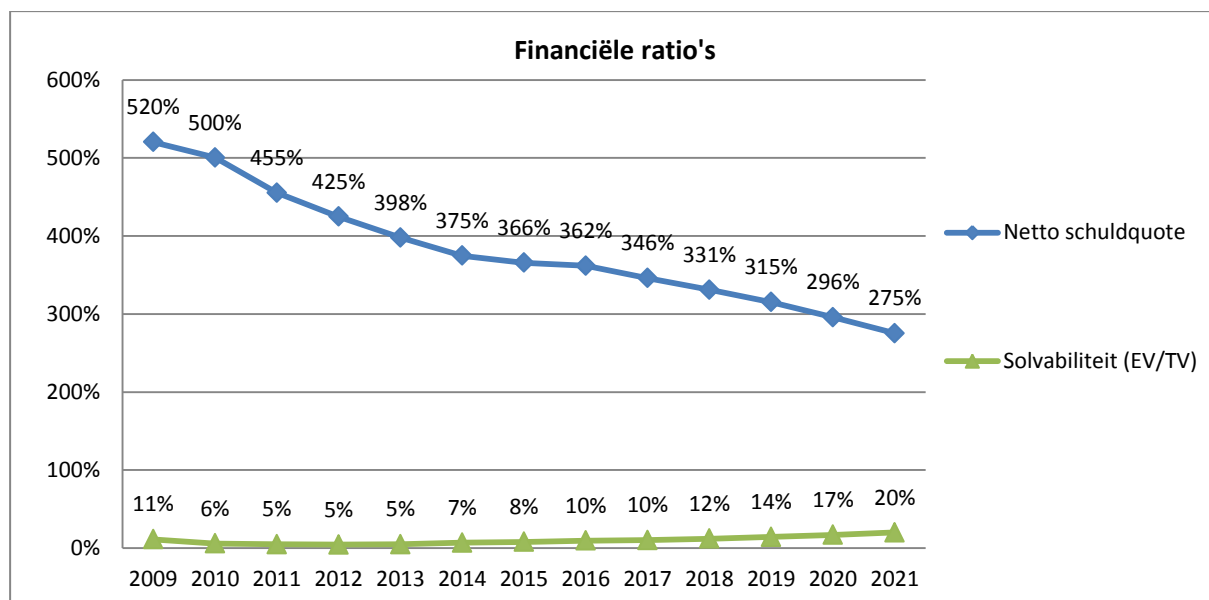
totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie

Uit de financiële trendanalyse van Deloitte blijkt dat de gemiddelde solvabiliteitsratio voor 2014 voor alle waterschappen 11% bedraagt.

De hoogte van de ratio over de diverse waterschappen voor 2014 varieert tussen 0% en 40%. De solvabiliteitsratio bedraagt in 2017 voor Delfland 10%.

Het verloop van de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio over de periode 2009-2021 wordt onderstaand grafisch weergegeven.

Grafiek 1 verloop netto schuldquote en solvabiliteit (2009-2021)

Uit de grafiek blijkt dat op basis van het gevoerde financiële beleid de netto schuldquote afneemt in combinatie met een verbetering van de solvabiliteit en naar verwachting op termijn op aanvaardbare percentages uitkomt.

De netto schuldquote en de solvabiliteitsratio zijn tevens als prestatie indicator in het programma Innovatie, duurzaamheid en financiën opgenomen.

Verloop schuldpositie

Een afname van de schuldpositie wordt bereikt indien de werkelijke ontvangsten hoger zijn dan de werkelijke uitgaven. Het verloop van de inkomsten en uitgaven wordt de kasstroom genoemd. De kasstroom wordt bepaald als:

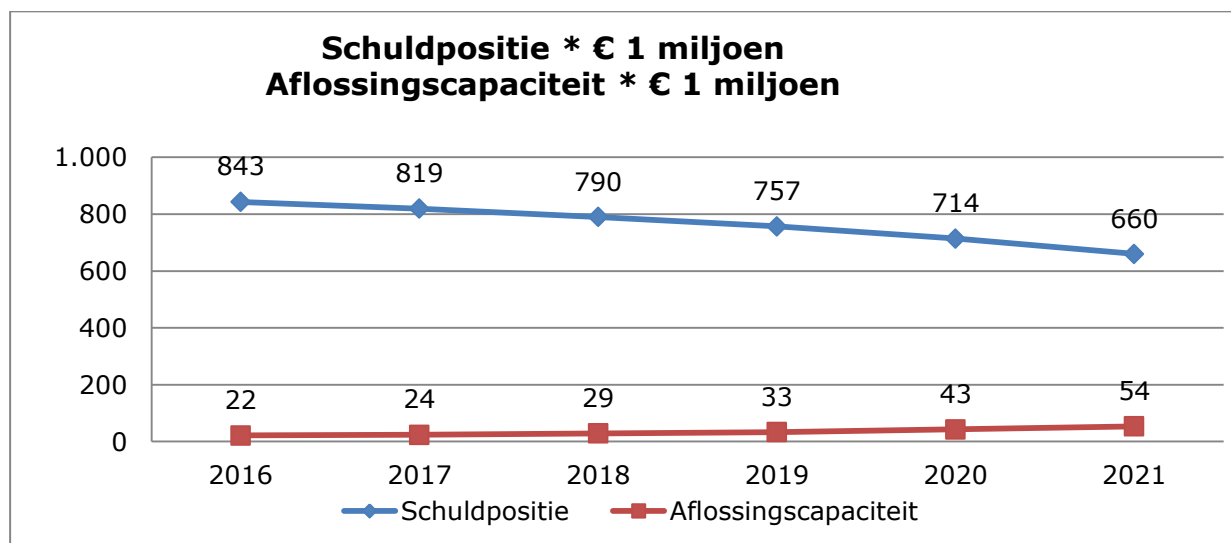
Kasstroom = nettowinst voor bestemming reserves + afschrijvingen -/_ investeringsuitgaven. De kasstroom vormt in feite de aflossingscapaciteit waarmee de schulden afnemen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de kasstroom over de jaren 2017-2021.

Aflossingscapaciteit (verwachte kasstroom * € 1 miljoen)	Ultimo 2017	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020	Ultimo 2021
Begrotingssaldo voor bestemming reserves	13,5	24,3	27,4	33,0	36,3
Afschrijvingen	60,4	53,2	54,4	55,5	56,5
Investeringsuitgaven 2017-2021 incl. HWBP	-50,1	-48,5	-48,5	-45,4	-38,9
Verwachte aflossingscapaciteit	23,8	29,0	33,3	43,1	53,9

Op basis van de verwachte kasstroom zal de schuldpositie jaarlijks afnemen. In onderstaande grafieken wordt het verloop van de schuldpositie en de aflossingscapaciteit weergegeven.

Grafiek 2 Verloop schuldenlast en aflossingscapaciteit

Investerings

Ten behoeve van de Programmabegroting 2017 zijn de investeringsramingen van de programma's geactualiseerd. De bijgestelde prognoses voor 2016 en verder zijn hierin meegenomen. Bij deze actualisatie is geen sprake van een wijziging van het investeringsniveau maar slechts een wijziging van de verdeling van de investeringsuitgaven over de jaren.

Tabel Investeringsraming 2017-2021

Programma (* € 1 miljoen)	2017	2018	2019	2020	2021
Stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	21,1	25,3	24,8	24,0	21,6
Gezond, schoon en zoet water	1,5	1,8	5,5	2,3	0,4
Watersysteem	15,4	19,6	16,0	16,0	16,0
Afvalwaterketen en zuiveren	3,0	1,3	2,0	3,1	0,9
Financiën, duurzaamheid en innovatie	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	6,1	0,5	0,2	0,0	0,0
Nog in te plannen					6,5
Totaal	49,9	48,5	48,5	45,4	45,4

In bijlage 6.2 Ontwikkeling geraamde investeringen is een investeringsplanning op projectniveau voor de jaarschijf 2017 opgenomen.

2 Programma's

2.1 *Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer – programma A*

2.1.1 Ontwikkelingen

Het programma, Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer is er op gericht de veiligheid van het beheergebied te garanderen en te anticiperen op het veranderende klimaat. Hiertoe worden in 2017 de waterkeringen verder op orde gebracht conform de programmatische aanpak Buitengewoon Onderhoud 2016 – 2020. Ook implementeert Delfland in 2017 het nieuwe normerings- en toetsingskader op de waterveiligheid zoals dat door het Rijk vanaf 2017 wordt toegepast. Daarnaast stelt Delfland in 2017 zijn strategie voor klimaatadaptatie vast. Als onderdeel hiervan wordt de reeds bestaande subsidieregeling voortgezet en zal Delfland klimaatadaptatieve initiatieven van derden actief ondersteunen, waarbij de nadruk ligt op vergroten van de sponswerking van de stad.

Bij Stedelijke waterbeheer ligt de nadruk op het realiseren van de belangen van Delfland in samenwerking met onze andere partijen. Delfland participeert proactief in ruimtelijke plannen, complexe plannen en de uitvoeringsprogramma's van gemeentelijke waterplannen. De inzet van Delfland is om zijn eigen belangen en doelen in een vroeg stadium te borgen in de planvorming van derden. In 2017 ligt de nadruk voor Delfland bij ruimtelijke plannen op het uitvoeren van het buitengewoon onderhoud aan de kades en het ontwikkelen van natte ecologische zones (KRW opgave programma Watersysteem).

In 2019 wordt de nieuwe omgevingswet van kracht. In 2017 wordt de implementatie hiervan in samenwerking met gemeentes en de provincie voorbereid. Binnen Delfland start de aanpassing van de ruimtelijke werkprocessen op de nieuwe wet.

Om deze doelen te realiseren zal minimaal twee keer per jaar een bestuurlijke watertafel worden georganiseerd waar deze onderwerpen op de agenda staan en wordt in de werkprocessen en ontwikkeling van de medewerkers expliciet aandacht besteed aan omgevingsmanagement.

Zorgplicht primaire waterkeringen.

Als gevolg van een wijziging van de Waterwet (artikel 3.9) naar aanleiding van het Bestuursakkoord Water is het Rijk per 1 januari 2014 verantwoordelijk voor het toezicht op de primaire waterkeringen. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) is namens het Rijk belast met het toezicht op de Zorgplicht van de primaire waterkeringen. In 2017 gaat de ILT van start met de eerste formele uitvoering hiervan. De activiteiten waarop de ILT het toezicht gaat uitvoeren zijn opgenomen in het Kader Zorgplicht Primaire Waterkeringen. Voor een goede invulling van de activiteit 'Inrichting zorgplicht als geheel' (Lange termijn) zal Delfland alle zorgplichtrapportages vastleggen, uitvoeren en evalueren. Eventuele verbeterpunten uit de evaluatie van de zorgplicht worden actief opgepakt.

Klimaatadaptatie

Doel: Delfland gaat in nauwe samenwerking met gemeenten en andere belanghebbenden de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie nader uitwerken en uitdragen. Dit leidt tot maatregelen waardoor de sponswerking in ons sterk verharde gebied toeneemt en er bij ruimtelijke ontwikkelingen klimaatadaptief wordt gehandeld.

Prestatie-indicator:

In 2017 worden voor klimaatadaptatie een strategie en subsidieverordening vastgesteld. De prestatie-indicator en streefwaarden voor 2017 en verder worden bepaald op basis van de in 2017 vastgestelde strategie.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden

	2017	2018	2019	2020	2021
Nader te bepalen op basis van strategie					

Veiligheid:

Doel

De primaire, regionale en overige waterkeringen zijn veilig. Ze worden goed onderhouden en periodiek beoordeeld op stabiliteit en hoogte. Als ze niet voldoen aan de norm worden passende maatregelen genomen, afgestemd met de omgeving en risicogestuurd.

Prestatie indicator per doel

Delfland toetst iedere twaalf jaar of de primaire en regionale keringen voldoen aan de wettelijke veiligheidseisen. Bij de toetsing worden landelijk vastgestelde methoden en regels gevolgd. De nieuwe toetsronden voor de primaire en regionale keringen lopen tot en met het jaar 2023. De polderkaden worden in 2017 getoetst op de leggerafmetingen. De volgende toetsing van de polderkaden vindt plaats in 2023.

De toetsing vindt plaats op basis van het meerjarenprogramma. De streefwaarden voor toetsing van de primaire en regionale keringen geven de beoogde voortgang aan van dit programma.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden					
Percentage toetsopgave gerealiseerd.					
	2017	2018	2019	2020	2021
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	10%	30%	50%	70%	90%
Regionale waterkeringen (397 kilometer)	5%	15%	30%	50%	70%

De tweede prestatie-indicator voor het veiligheidsdoel is gebaseerd op het percentage keringen op orde, op basis van het laatste toetsresultaat. Voor de primaire keringen is dit het toetsresultaat van 2015, voor de regionale keringen het toetsresultaat van 2012. Afgekeurde keringen worden de komende jaren op orde gebracht teneinde te voldoen aan de streefwaarden.

Voor de overige keringen (polderkades) zijn geen wettelijke normen bepaald. In de legger zijn de vereiste afmetingen opgenomen. Delfland toetst in 2017 of de polderkaden aan deze afmetingen voldoen. Hierna worden voor de polderkaden streefwaardes bepaald voor de indicator "percentage keringen op orde".

In 2017 wordt de streefwaarde voor de primaire keringen volledig gehaald. Door inspecties en beheer en onderhoud wordt zoveel mogelijk voorkomen dat een nieuwe opgave ontstaat. In de periode tot en met 2023 worden de primaire keringen getoetst aan de nieuwe normen voor waterveiligheid (Deltaprogramma). Het is mogelijk dat er hieruit een nieuwe opgave ontstaat. Als dat zo is worden de streefwaardes geactualiseerd.

In de periode tot en met 2023 worden de regionale keringen getoetst. Door inspecties en goed beheer en onderhoud wordt ook voor de regionale keringen zoveel mogelijk voorkomen dat er een nieuwe opgave ontstaat.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden					
Percentage keringen op orde op basis van toetsresultaat 2015 (primair) en toetsresultaat 2012 (regionaal).					
	2017	2018	2019	2020	2021
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	100%	1)	1)	1)	1)
Regionale waterkeringen (397 kilometer)	90% ²⁾	93% ²⁾	95% ²⁾	97% ²⁾	98% ²⁾

¹⁾ In beginsel blijft de streefwaarde 100% en wordt deze door beheermaatregelen zo gehouden. Indien binnen de lopende toetsronde strekkingen worden afgekeurd, worden nieuwe streefwaardes vastgesteld in de P&C-cyclus.

²⁾ Bij de vaststelling van de begroting heeft Delfland 397 kilometer regionale keringen in beheer. In 2017 zullen derhalve circa 357 kilometer regionale keringen op orde zijn.

Stedelijk waterbeheer

Doelen:

1. Delfland voert de zorgplichten integraal uit en koppelt de werkzaamheden aan de steeds sneller veranderende omgeving.
2. Op basis van de principes van strategisch omgevingsmanagement zal Delfland samen met relevante stakeholders planvorming en gebiedsprocessen inrichten.
3. Delfland benut bij ruimtelijke ontwikkelingen kansen. Waar mogelijk combineert Delfland de belangen met die van gebiedspartners en worden maatregelen genomen om de bijdrage van het watersysteem aan de ruimtelijke kwaliteit en belevings- en gebruikswaarde voor en door burgers en bedrijven te vergroten.
4. Het proactief uitvoeren van de watertoets op binnengekomen ruimtelijke plannen.

Het doel "strategisch omgevingsmanagement" is gericht op hoe Delfland omgaat met zijn omgeving. Voor dit doel wordt in het proces voor de Kadernota 2018 een passende prestatie-indicator met bijbehorende streefwaarde ontwikkeld. Voor het doel "benutten van kansen bij ruimtelijke ontwikkelingen" geldt dat dit onderdeel vormt van de prestatie-indicatoren van programma's A en B. Voor de afhandeling van wateradviezen is een streefwaarde benoemd.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden					
(4) Afhandeling Wateradviezen binnen gestelde termijn					
	2017	2018	2019	2020	2021
Percentage afgehandeld binnen gestelde termijn	100%	100%	100%	100%	100%

2.1.2 Financiën

Exploitatie Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Klimaatadaptatie	685	713	840	312 ¹⁾	314 ¹⁾
Veiligheid	27.953 ²⁾	21.715	21.639	21.194	20.771
Stedelijk waterbeheer	2.677	2.753	2.737	2.475	2.493
Totaal	31.315	25.181	25.216	23.981	23.578

¹⁾ met de in 2017 op te stellen strategie wordt meer duidelijk welke financieringsbehoefte er is vanaf 2020. De bestuurlijke ambitie is dat deze tenminste op hetzelfde niveau als 2019 wordt voortgezet.

²⁾ De hogere kosten voor 2017 zijn het effect van het verlagen van de afschrijvingstermijn van het HWBP van 20 naar 5 jaar, zoals besloten in de Kadernota 2017 (VV 7 juli 2016, nr. 50384). Hierdoor is in 2017 sprake is van hogere kosten, door de extra afschrijving van de restant boekwaarde van de HWBP bijdragen van 2011 en 2012 (deze worden geheel afgeschreven in 2017).

Geraamde investeringen Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer

Programmalijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Veiligheid	21,1	25,3	24,8	24,0	21,6
Totaal	21,1	25,3	24,8	24,0	21,6

De investeringsbegroting Veiligheid omvat de jaarlijkse bijdrage van € 12,2 miljoen aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma, de uitgaven als gevolg van de programmatische aanpak buitengewoon onderhoud en uitgaven voor kadeverbeteringen. Voor deze laatste wordt separaat een voorstel gedaan voor een verzamelkrediet, zodat qua financiering het taakveld veiligheid met twee verzamelkredieten tot en met 2020 wordt bestreken.

2.1.3 Risicomanagement

Klimaatadaptatie

In 2016 is voor het eerst ervaring opgedaan met klimaatadaptatieve maatregelen. Het initiatief van deze maatregelen ligt grotendeels bij andere partijen. Delfland is dus in sterke mate afhankelijk van derden voor het realiseren van zijn doelstellingen. Bij klimaatadaptatie speelt

tevens het risico dat veel maatregelen nieuw zijn en dat een deel van de partijen weinig ervaring heeft met het vormgeven, ontwerpen en/of uitvoeren van dergelijke maatregelen. Daardoor is inzet van begeleiding en doorlooptijd lastig in te schatten, wat van invloed kan zijn op het behalen van de resultaten.

Beheersmaatregel

Door de diversiteit in actoren en factoren is er geen sprake van een alle risico's afdekkende beheersmaatregel. De nadruk ligt op vroegtijdig in gesprek gaan, meedenken en adviseren. Afwijkingen (in bijvoorbeeld in de doorlooptijd van planvormingsprocessen, planningen, inhoud of randvoorwaarden) worden gesignaleerd en gerapporteerd via de P&C-cyclus. Knelpunten worden inzichtelijk gemaakt en indien nodig worden voorstellen gedaan om de knelpunten op te lossen. In 2017 zal een strategie en een subsidieverordening worden vastgesteld. Bij het opstellen hiervan zullen de ervaringen die in 2016 zijn opgedaan worden meegenomen.

Veiligheid

Op dit moment is niet bekend of de nieuwe normering voor de primaire keringen gevolgen heeft. De nieuwe normering wordt in 2017 van kracht, waarna de primaire keringen voor 2023 worden getoetst. In de periode 2017-2023 wordt duidelijk wat de effecten zijn van de nieuwe normering en het nieuwe toetsinstrumentarium. Het zal blijken of het veranderende kader leidt tot een verbeteropgave voor de Delflandse dijk of de kustverdediging. Ook wordt duidelijk of de hoeveelheid geld en menskracht die is begroot voor het toetsen met het nieuwe instrumentarium toereikend is.

Beheersmaatregel

In geval van een verbeteropgave zal Delfland een beroep doen op het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De benodigde hoeveelheid geld en menskracht voor toetsen wordt gemonitord en eventuele afwijkingen worden in de P&C-cyclus ingebracht.

Delfland is beheerder van duinen (primaire waterkering), die tevens een natuurdoelstelling hebben. Voor deze duinen geldt de nieuwe natuurwet. Op grond van de natuurwet kan het nodig zijn dat Delfland vanaf 2017 actief exoten gaat verwijderen. De gerelateerde kosten kunnen naar schatting oplopen tot € 80.000,- per jaar.

Beheersmaatregel

Dit zal worden opgevangen binnen de onderhoudsexploitatie.

Stedelijk waterbeheer

De mate waarin Delfland zijn doelen kan realiseren, hangt sterk samen met ontwikkelingen in de omgeving. Enkele belangrijke ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het bereiken van de doelen en resultaten van Delfland zijn:

- Delfland sluit vaak aan bij plannen en (complexe) projecten waarin andere partijen een belangrijke rol spelen of die door hun getrokken worden (gemeenten, provincie, private partijen). Als door ontwikkelingen aan de kant van partners projecten vertragen, versnellen of van scope wijzigen, kan dit gevolgen hebben voor de doelstellingen van Delfland en/of de inzet van middelen;
- Door veranderingen in de ruimtelijke planprocessen (lastigere financiering, beperkte regierol gemeenten) neemt de doorlooptijd van planvormingsprocessen de komende jaren toe. Dit kan gevolgen hebben voor de doelrealisatie van Delfland;
- In 2016 groeide de economie in onze regio. Delfland wordt hierdoor bij een groeiend aantal, vooral kleine, planvormingsprocessen betrokken om (vroegtijdig) zijn belangen te borgen (coalitieplanologie). Dit vraagt zowel continuïteit als flexibiliteit in capaciteit en organisatie. De verwachting is dat dit zich in 2017 doorzet hetgeen tot knelpunten kan leiden en tot druk op onderdelen van de organisatie die daar bij betrokken zijn;

Beheersmaatregel

Door de diversiteit in actoren en factoren is geen sprake van een alle risico's afdekkende beheersmaatregel. In ieder geval wordt regelmatig overlegd met betrokken externen. De nadruk ligt op vroegtijdig in gesprek gaan, meedenken en adviseren. Afwijkingen (in bijvoorbeeld in de doorlooptijd van planvormingsprocessen, planningen, inhoud of randvoorwaarden) worden gesignaleerd en gerapporteerd via de P&C-cyclus. Knelpunten worden inzichtelijk gemaakt en indien nodig worden voorstellen gedaan om de knelpunten op te lossen.

2.2 Gezond, schoon en zoet water – programma B

2.2.1 Ontwikkelingen

Gezond, schoon en zoet water

Dit programma streeft naar een duurzame (zoet-)waterbeschikbaarheid, het verbeteren van de chemische waterkwaliteit en het verbeteren van de zwemwaterkwaliteit. Op dezelfde wijze als het zoetwaterbeheer, wil Delfland ook voor energie en grondstoffen de kringlopen sluiten. Daartoe wordt begin 2017 de strategie zelfvoorzienendheid afgerond en vastgesteld. Uitgangspunten hierbij zijn integraliteit en gerichtheid naar buiten toe, waarbij bewoners en ondernemers actief worden betrokken. Voor de zoetwaterbehoefte zal Delfland conform de afspraken uit het Deltaprogramma, het instrument 'waterbeschikbaarheid' implementeren. Dit heeft een relatie met de zoetwaterfabrieken in programma D. Daarnaast worden de afspraken over wateraanvoer in de waterakkoorden actueel gehouden.

De druk om de doelen voor chemische waterkwaliteit te halen neemt fors toe: de chemie is de basis voor de ecologie en de KRW-doelen in 2027. En gezond en schoon water is ook de basis voor het vergezicht uit het Waterbeheerplan 'Overall kun je zwemmen'. Op initiatief van het rijk wordt een Delta aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater opgesteld. Deze Delta aanpak richt zich vooral op stoffen als nutriënten, bestrijdingsmiddelen maar ook op nieuwe stoffen als geneesmiddelen en (micro)plastics. Delfland volgt deze Delta aanpak. Zoals in de Kadernota is afgesproken zal in 2017 de aanpak om de chemische waterkwaliteit te verbeteren worden geïntensiveerd. De geïntensiveerde aanpak is gericht op het voorkomen van emissies van de glastuinbouw door onder andere gedragsverandering te realiseren bij tuinders, medestanders en gebiedspartners te benutten en nationale wet- en regelgeving te beïnvloeden. Actieve communicatie maakt hier integraal onderdeel van uit. In 2016 zal hiervoor een procesaanpak worden vastgesteld. Ook wordt onderzocht in hoeverre de geplande baggerwerkzaamheden in hun cyclus kunnen worden geoptimaliseerd zodat zij ook een bijdrage leveren aan de verbetering van de waterkwaliteit. Wel zal Delfland stoppen met doorspoelen met water uit het Brielse Meer omdat het nog niet effectief is. Eerst zullen de bronnen verder teruggedrongen moeten worden.

Daarnaast worden knelpunten die de chemische waterkwaliteit op lokaal niveau verstoren, weggenomen. Waar nodig gebeurt dit in samenhang met het programma Watersystemen. Voor de verbetering van de zwemwaterkwaliteit wordt het beleid zoals afgesproken in de Kadernota 2017 uitgevoerd. Op basis hiervan worden in de winter van 2017-2018 aanvullende maatregelen uitgevoerd in de Delftse Hout. Voor de Wollebrand (gemeente Westland) en de Put te Werve (gemeente Rijswijk) worden aanvullende maatregelen voorbereid. Ten aanzien van de chemische waterkwaliteit heeft het college besloten te stoppen met het doorspoelen van de boezem. Doorspoelen is een effectmaatregel en geen bronmaatregel. Met de uitvoering van de procesaanpak chemische waterkwaliteit worden een aantal acties uitgezet die wel wat aan de bron doen.

Zelfvoorzienendheid en kringloopsluiting

Doelen

1. Delfland heeft in 2017 een strategie vastgesteld om op een toekomstbestendige wijze kringlopen te sluiten en (nagenoeg) zelfvoorzienend te kunnen zijn in de waterbehoefte.
2. Delfland zet zich in voor een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening, nu en in de toekomst samen met de partners.

Chemische waterkwaliteit

Doel

1. In 2021 is de chemische waterkwaliteit zodanig dat met een voortgaande ontwikkeling van de ecologische en chemische kwaliteit de KRW-doelen in 2027 zijn gehaald.

Zwemwater

Doel

1. De aangewezen zwemwaterlocaties voldoen aan de EU-zwemwaterrichtlijn en er is alleen bij uitzondering een negatief advies als gevolg van blauwalg en bacteriën.

Lokale knelpunten en kansen

Doel

Zoveel mogelijk afgesproken lokale waterkwaliteitsknelpunten worden opgelost en kansen worden benut binnen taakstellend budget.

Voor 2017 worden de volgende prestatie-indicatoren en streefwaarden gehanteerd:

Prestatie indicatoren met streefwaarden:					
Chemische waterkwaliteit	2017	2018	2019	2020	2021
1) Stikstofgehalte West- en Oostboezem	3,1 & 2,1 mg/l	2,9 & 2,1 mg/l	2,7 & 2,1 mg/l	2,5 & 2,0 mg/l	2,4 & 2,0 mg/l
2) In % de afname van de overschrijding van de norm van bestrijdingsmiddelen ten opzichte van 2013 (volgens de landelijke beoordelings-systematiek)	35%	45%	55%	65%	75%
3) In % het aantal aangetroffen bestrijdingsmiddelen t.o.v. het totaal gemeten aantal bestrijdingsmiddelen EN de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen	7,5% & 0,14 µg/l	6,5% & 0,13 µg/l	6,0% & 0,12 µg/l	5,5% & 0,11 µg/l	5,0% & 0,10 µg/l

Toelichting:

1) De Europese Kaderrichtlijn Water schrijft voor dat de normen voor waterkwaliteit in 2027 gehaald zijn moeten zijn. De prestatie-indicator voor stikstof – zoals deze ook in de waterkwaliteitsrapportage is opgenomen, gaat voornamelijk uit van een constante, gelijkmatige, daling naar de gewenste concentraties in 2027.

2) Het landelijk bestrijdingsmiddelenbeleid geeft aan dat er in 2023 nagenoeg geen overschrijdingen meer mogen plaatsvinden van de normen. De prestatie-indicator is hierop gebaseerd en gaat uit van een constante, gelijkmatige, daling van de concentraties. De berekeningswijze wordt momenteel op landelijk niveau ontwikkeld (voornamelijk eind 2016 beschikbaar), zodat de waarden vanaf 2017 beschikbaar kunnen zijn.

3) Om toch een uitspraak te kunnen doen over de ontwikkeling van de concentraties bestrijdingsmiddelen, geeft dit cijfer nu een indicatie of er een belemmering is voor ecologische ontwikkeling, waarbij de streefwaarde is bepaald op basis van de relatief laag belaste gebieden binnen Delfland (stad en grasland).

Voor de recente waarden van deze prestatie-indicatoren wordt verwezen naar de waterkwaliteitsrapportage 2015

Prestatie indicatoren met streefwaarden:					
Zwemwaterkwaliteit	2017	2018	2019	2020	2021
1) % van aantal zwemlocaties dat voldoet aan de bacteriële normen	100	100	100	100	100
2) Het aantal locaties met genomen maatregelen	8	8	9	10	11
3) Het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan 3 weken.	0	0	0	0	0

De EU Zwemwaternrichtlijn schrijft voor dat de aangewezen zwemlocaties tenminste de status van 'aanvaardbare' waterkwaliteit moeten hebben op grond van de gemeten concentraties bacteriën. In Delfland liggen 14 zwemlocaties, die allen hieraan moeten voldoen.

en 3) Naast bacteriën kan ook het ontstaan van blauwalgen leiden tot een negatief zwemadvies. Delfland heeft op diverse locaties maatregelen getroffen om de overlast hiervan te beperken en/of om (langdurige) overschrijding van de normen voor bacteriën te voorkomen. Voor deze locaties is het streven dat minder dan drie weken per jaar een negatief zwemadvies van kracht is.

Coördinatie beheer

In 2017 worden stappen gezet met het invoeren van assetmanagement. Sturing op samenhang wordt versterkt, werkprocessen worden aangescherpt en pilots worden uitgevoerd.

Coördinatie beheer

Doel

1. Assetmanagement wordt binnen Delfland geïmplementeerd.

2.2.2 Financiën

Exploitatie Gezond, schoon en zoet water

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Zelfvoorzienend en kringloopsluiting	258	261	261	252	253
Chemische waterkwaliteit	1.853	1.824	1.829	1.496	1.499
Lokale knelpunten	121	120	118	116	114
Zwemwater	594	590	585	573	569
Coördinatie beheer	163	166	167	165	166
Totaal	2.989	2.960	2.961	2.601	2.601

De begroting blijft over de jaren ongeveer constant, met uitzondering van chemische waterkwaliteit waarvoor in de periode 2017-2019 de in de Kadernota afgesproken extra inspanning zichtbaar is.

Geraamde investeringen Gezond, schoon en zoet water

Programmalijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Zelfvoorzienend en kringloopsluiting	0,5	1,0	4,7	1,9	0
Lokale knelpunten	0,7*)	0,4	0,4	0,4	0,4
Zwemwater	0,4	0,4	0,4	-	-
Coördinatie beheer	-	-	-	-	-
Totaal	1,6	1,8	5,5	2,3	0,4

*) Voor het lokaal knelpunt Kalfjeslaan zal in de Verenigde Vergadering van december een aangepast investeringsvoorstel worden gedaan.

Voor 2017 worden voor lokale knelpunten hogere kosten verwacht dan in de Kadernota was voorzien. Dit wordt verklaard doordat de lokale knelpunten in Delft pas in 2017 worden gerealiseerd, omdat de onderhandelingen met de gemeente Delft lang hebben geduurd. De in 2019 voorziene hogere investeringen betreft de Waterharmonica.

2.2.3 Risicomanagement

Chemische waterkwaliteit

Bij de verbetering van de chemische waterkwaliteit is het effect van de geprogrammeerde maatregelen op de chemische waterkwaliteit niet tot in detail te voorspellen, omdat Delfland in hoge mate afhankelijk van de inzet van derden.

De hierboven geschetste intensivering van handhaving en bewustwording (Polderaanpak Bestrijdingsmiddelen, voorheen Gebiedsgericht meten en Handhaven) is er op gericht dit risico te minimaliseren. Dit gebeurt door een 'app' te ontwikkelen waarmee waterkwaliteitsgegevens online worden geplaatst waardoor interactie en bewustwording bij ingelanden wordt vergroot.

Zwemwater

Het risico bestaat dat ondanks de genomen maatregelen toch overlast door blauwalgen en bacteriën optreedt. Door de steeds warmere winters en daardoor optredende natuurlijke processen wordt de kans op blauwalgen vergroot. Bij bacteriële problemen of blauwalgenoverlast wordt duidelijk gecommuniceerd. Samen met beheerders wordt gezocht naar maatregelen, zoals bijvoorbeeld ook gebeurt bij overlast door ganzen. Bij jaarlijks terugkerende problemen die niet of moeilijk oplosbaar zijn, wordt in overleg met de beheerder/eigenaar en met de provincie besproken of de functie zwemwater voor de betreffende locatie realistisch is, waarna de provincie de afweging maakt of de functie moet worden gehandhaafd.

2.3 Watersysteem – programma C

2.3.1 Ontwikkelingen

Delfland streeft naar het verder beperken van de kans op wateroverlast. Uit nieuwe klimaatscenario's blijkt dat het klimaat sneller verandert dan gedacht, waardoor we met hevigere buien en langere droogteperiodes rekening moeten houden. Vanaf 2017 wordt berekend wat de gevolgen van de nieuwe klimaatscenario's zijn voor de wateropgave. Dit is opgenomen in het investeringsvolume vanaf 2018. In 2017 wordt ook de wateroverlast opgave van de boezem bepaald (aan de hand van de nieuwe klimaatscenario's) samen met de gebiedspartners. Ook wordt in 2017 het boezempeilbesluit opgesteld. In 2017 wordt één van de grotere polder waterbergingen, de Zuidpolder van Delfgauw, gerealiseerd. Ook de inzetbaarheid van vasthoudmaatregelen ter voorkoming van wateroverlast worden verder doorontwikkeld.

De aanleg en ontwikkeling van de Natte Ecologische Zones, zoals aangekondigd in de Kadernota 2017, krijgt vorm in de programmatische aanpak van de KRW onder de naam 'de groene motor'. Om de ecologische KRW doelen te halen zet Delfland in op een verbonden netwerk van natuuroevers en vispaaiplaatsen, waarbij er een intensieve samenwerking met gemeenten is ontstaan. Daarnaast wordt gestart met de verbetering van de waterkwaliteit 'lokaal water'

Delfland streeft naar het verbeteren van vismigratie. Doel is het ontsluiten van leefgebieden voor vissen. Inmiddels is de boezem met het buitenwater ontsloten voor de vissen.

Om verder te kunnen bouwen aan een toekomstige rol als grondwaterbeheerder worden de ontwikkelingen rondom de Mijnbouwwet en Omgevingswet actief gevolgd. Binnen het Delfland brede traject rondom de omgevingswet wordt dit vertaald in een strategie.

Naast het verder vormgeven van de strategie voor bodemdaling, is in 2017 het projectplan voor de gebiedsprocessen met gemeenten gereed. Voor het opstellen van de strategie wordt ook in 2017 een onderzoek uitgevoerd naar de oorzaken en gevolgen van bodemdaling binnen het beheergebied.

Voor het vaarwegbeheer wordt in 2017 het beleid 'varen secundair water' vastgesteld. Tevens is in 2017 één vaarkaart voor het gebied Delfland gereed en is het beheer van de bebording op orde. Hiervoor zijn in de exploitatie middelen beschikbaar gesteld.

Integraal Watersysteem: waterkwantiteit

Doelen

1. In 2021 is het watersysteem van Delfland zo ingericht dat er kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd. De kans op inundatie van het watersysteem door hevige regenval wordt zo ver verkleind dat deze aan de normering voldoet.

Prestatie indicator per doel

1. Mate van behouden streefpeilen
2. Hectare (ha) beheergebied wat voldoet aan de provinciale NBW normering

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
1	92%	93%	95%	95%	95%
2	38.400 ha	38.600 ha	38.800 ha	39.000 ha	39.200 ha

In 2027 moet volgens de provinciale NBW normering het gehele beheergebied van Delfland voldoen aan deze normering (betreft 40.000 ha), de streefwaarde is er nu opgericht dat 98% van het gebied in 2021 voldoet aan deze norm. Omdat de normering vooral gaat over het uitbreiden van het watersysteem en niet over het dagelijks beheer, hebben we ook voor de mate van behoud streefpeilen een indicator opgenomen.

Ten aanzien van de mate van behoud streefpeilen is 100% een utopie, er zijn momenten van hevige regenval of dat een gemaal in storing, onderhoud of reparatie enz. is dat dit niet gehaald gaat worden. Wij gaan er mede op basis van ervaring van uit dat in 95% van de peilen en 95% van de tijd de in het peilbesluit vastgelegde peilen binnen de normale bandbreedte (5cm + of -) gehaald moet worden.

Integraal Watersysteem: ecologische waterkwaliteit en vismigratie

Doelen

1. In 2021 zijn de inrichting, het beheer en de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen en in overige delen van het watersysteem zodanig dat met een verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling de KRW-doelen in 2027 worden gehaald.
2. In 2021 zijn de belangrijkste leefgebieden voor vissen in die mate ontsloten, dat met de verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling en de renovatie- en nieuwbouwcyclus voor kunstwerken de KRW-doelen voor vissen in 2027 gehaald worden.
3. In de planperiode van het WBP5 wordt het ambitieniveau voor de waterkwaliteit in de lokale wateren van Delfland vastgesteld en voldoet de waterkwaliteit voor een deel van dit water aan de wensen van burgers, gemeenten en Delfland.

Prestatie indicator per doel

1. Percentage van de KRW-wateren met een doorzicht van minimaal 0,65m of bodemzicht.
2. Robuustheid (kwaliteit en connectiviteit) van het Natte Ecologische Zones (NEZ)-netwerk
3. Omvang in natte ecologische zones (NEZ) in ha.
4. Toegankelijkheid voor vissen van het watersysteem (% beheergebied, ontsloten).

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
1 & 2	Voor de ontwikkeling van ecologie is geen streefwaarde opgenomen. Ecologie is geen exacte wetenschap. Om dat gevoel te krijgen bij het effect van de investeringen kijken we onder andere naar de verbetering van het doorzicht over de jaren. (kompasbeheer).				
3	4 ha.	9 ha.	16 ha.	23 ha.	28 ha.
4	34%	37%	40%	43%	47%

Voldoende licht is de eerste voorwaarde voor het voorkomen van onderwaterplanten. Doorzicht is daarmee een goede indicator om aan te tonen of we op de goede weg zijn. Daarnaast moeten er voldoende ecologische zone's zijn om de zelfstandige ontwikkeling van ecologie te stimuleren en ondersteunen, deze drukken we uit een PI door de omvang in ha weer te geven. Als laatste indicator wordt er gekeken naar een voldoende robuust netwerk. De streefwaarde voor deze drie indicatoren zullen in 2019 worden vastgesteld als resultante van het onderzoek naar de effectiviteit van de genomen maatregelen. Mede rand voorwaardelijk is de chemische waterkwaliteit. Hiervoor is in programma B een PI opgenomen.

We streven naar ontsnippering van de leefgebieden waarin vissen vrij kunnen migreren. Dit geschiedt door obstakels (zoals gemalen) passeerbaar te maken. Met het passeerbaar maken van gemalen worden achterliggende peilgebieden ontsloten. Het leefgebied wordt vergroot door twee gemalen per jaar vispasseerbaar te maken.

Grondwater en bodemdaling

Doelen

1. Delfland bouwt verder aan een toekomstige rol als kwantitatief grondwaterbeheerder en benut kansen met grondwater.
2. In 2019 heeft Delfland een visie ontwikkeld op de omvang van bodemdaling in het beheergebied en de gevolgen ervan. Uit deze visie kunnen scenario's en maatregelen worden bepaald om (de gevolgen van) de bodemdaling het hoofd te bieden.

Voor de periode 2019 e.v. wordt de streefwaarde bepaald in de in 2019 op te stellen strategie.

Vaarwegbeheer

Doelen

1. Het vaar(weg)beheer in samenwerking met gebiedspartners professionaliseren. Per jaarschijf zal een streefwaarde worden opgenomen.

2.3.2 Financiën

Exploitatie Watersysteem

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Integraal watersysteem	31.939	30.709	30.093	29.348	28.501
Grondwater en bodemdaling	90	91	91	86	86
Vaarwegbeheer	136	137	137	137	138
Totaal	32.164	30.937	30.321	29.571	28.726

Geraamde investeringen Watersysteem

Programmalijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Integraal watersysteem	15,4	19,6	16,0	16,0	16,0
Totaal	15,4	19,6	16,0	16,0	16,0

2.3.3 Risicomanagement

Integraal watersysteem

Inundatie

In de loop van 2016 komen de resultaten van de gevoeligheidsanalyse van de wateroverlastopgave voor de nieuwe inzichten in het huidige en toekomstige klimaat gereed. Naar verwachting neemt de opgave fors toe. Dit kan gevolgen hebben voor de doelstelling van Delfland om in 2021 98% van het beheergebied op orde te hebben voor voorkomen van wateroverlast.

Beheersmaatregel

Zodra de gevolgen van de klimaatscenario's in beeld komen, ontwikkelen van strategie om hiermee om te gaan (communicatie gebiedspartners, doelen).

KRW, ecologie

De positieve effecten van de getroffen maatregelen, het aanleggen van natte ecologische zone's, kunnen nog niet onderbouwd worden. Hiervoor zal in 2019 op basis van de door STOWA ontwikkelde sleutelfactoren analyses worden gedaan. Naar verwachting zijn op dat moment de kennisontwikkeling en omstandigheden in het veld zover dat er uitspraken gedaan kunnen worden over de effectiviteit van maatregelen. Naar verwachting zal het effect voldoende zijn om in 2027 aan de KRW te voldoen.

Beheersmaatregel

In de financiering van het investeringsbudget voor NEZ is een bijstuurmoment ingebouwd in 2019. Daarnaast wordt in het programma onderzoek gedaan naar alternatieve manieren van het verbeteren van ecologie, onder andere door ander beheer en onderhoud of drijvende eilanden.

2.4 Afvalwaterketen en zuiveren – programma D

2.4.1 Ontwikkelingen

Het programma Afvalwaterketen en zuiveren richt zich in eerste aanleg op het zuiveren en transporteren van afvalwater conform de huidige wettelijke eisen. De verwachting is dat het landschap rondom afvalwater de komende jaren sterk zal veranderen en zich zal ontwikkelen tot een industrie waarin wordt ingezet op hergebruik van alle (afval-)producten die tijdens het zuiveringsproces worden gewonnen. In 2017 zal ook worden ingezet op het terugdringen van rioolvreemd water en om hemelwater lokaal te gebruiken als zoetwaterbron in de stedelijke leefomgeving of glastuinbouwsector. Om de toekomstbestendigheid verder te vergroten zal in 2017 het eigen energiegebruik geoptimaliseerd worden en verder beleid worden ontwikkeld omtrent Energie, Grondstoffen en Zoetwaterfabrieken. Dat heeft een relatie met kringloopsluiting en zelfvoorzienendheid in programma B. Specifiek onderzoek naar de mogelijkheden van het ombouwen van awzi Harnaspolder naar een zuiveringssysteem gebaseerd op continu korrelslibtechnologie loopt conform afspraak door tot 2019.

Samen met de PPS-partner Delfluent worden voorbereidingen op de zuiveringstechnische infrastructuur van de toekomst getroffen. Conform afspraken met de gemeente Den Haag zal in 2017 een deel van de vervallen leidingen worden opgeruimd.

Samenwerken in de afvalwaterketen wordt steeds belangrijker. De samenwerkingstrajecten NAD, ROSA en OAS de Groote Lucht lopen ook door in 2017, uitwisselbaarheid van gegevens wordt dit jaar een speerpunt. Naast de bestaande samenwerkingsverbanden ontstaan ook nieuwe initiatieven voor samenwerking. Met Dunea wordt een haalbaarheidsonderzoek naar het hergebruik van effluent opgestart.

Transporteren en zuiveren

Doel

1. De transport- en zuiveringssystemen zijn doelmatig ingericht en blijven voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking.

Prestatie indicator

1. Voor het totaal van de Delflandse zuiveringen wordt het wettelijke verwijderingsrendement voor stikstof (N) en fosfaat (P) behaald (het gebiedsrendement).

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
verwijderingsrendement					
Stikstof	75%	75%	75%	75%	75%
Fosfaat	75%	75%	75%	75%	75%

Delfland maakt gebruik van het gebiedsrendement met betrekking tot fosfaat- en stikstofverwijdering. Dit houdt in dat gemiddeld over de vier zuiveringen een rendement behaald moet worden van 75%. De verwijderingsrendementen voor het jaar 2015 waren voor stikstof en fosfaat respectievelijk 80,5 en 77,7 procent.

Hergebruik grondstoffen

Doel

1. In 2021 zijn alle voorbereidende maatregelen getroffen om op een toekomstbestendige wijze de waterketen te sluiten en de zuiveringen te kunnen doorontwikkelen tot energie-, grondstoffen- en zoetwaterfabrieken.

Prestatie indicatoren

1. Percentage eigen energieopwekking
2. Percentage terugwinning fosfaat uit slib

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Eigen energieopwekking</i>	50%	52%	54%	56%	58%
<i>Terugwinning fosfaat</i>	*	95%	95%	95%	95%

*De realisatie van deze PI is mede afhankelijk van de geplande oplevering van de fosfaatopwerkfabriek in 2018.

Het streven is om door innovatie en optimalisatie het opwekken van energie tijdens het zuiveringsproces tot 2021 met 2% per jaar te verhogen. Energie uit zuiverings-slib wordt op locatie teruggewonnen. Er wordt geen slib vanuit andere zuiveringen aangevoerd. In 2015 was het percentage eigen energieopwekking 48 procent.

Na de voltooiing in 2018 van de fosfaatopwerkfabriek, wordt uit de as van het verbrande zuiverings-slib 95% van het fosfaat teruggewonnen.

PPS-contract

Doel

1. Middels het DBFO-contract en samenwerking met de partners in de PPS blijft het transport- en zuiveringssysteem doelmatig ingericht en blijft deze voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking. Met PPS-partner Delfluent is een toekomstagenda gemaakt waarin afspraken worden gemaakt met betrekking tot het verbeteren van de doelmatigheid en het aanpassen van de zuiveringsinstallaties aan nieuwe ontwikkelingen.

Samenwerken in de afvalwaterketen

Doel

1. Vergroten van de doelmatigheid en duurzaamheid van de afvalwaterketen conform de afspraken met ketenpartners.

Prestatie indicator

1. Minder stijging van afvalwaterheffingen (gemiddeld huishouden in Delfland, zuiveringsheffing en rioolheffing) ten opzichte van referentiejaar 2011

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Minder stijging van afvalwaterheffingen ten opzichte van referentiejaar 2011</i>	€ 23	€ 32	€ 40	€ 48	€ 48

Naar aanleiding van het Bestuursakkoord Water, wordt door intensieve samenwerking de opgestelde prognose uit 2011 van de stijging van de rioolheffing en zuiveringsheffing (gewogen gemiddelde) met bovengenoemde bedragen verminderd.

2.4.2 Financiën

Exploitatie Afvalwaterketen en zuiveren

Programmalijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Transporteren en zuiveren	17.895	16.300	16.230	16.299	16.245
Hergebruik grondstoffen	310	311	313	315	317
PPS-contract	79.651	78.190	78.250	79.130	79.408
Samenwerken in de afvalwaterketen	706	659	663	651	655
Totaal	98.562	95.460	95.456	96.396	96.624

In de exploitatiebegroting van programmalijn Transporteren en zuiveren is een structurele verlaging van de energiekosten en de voorziening Groot onderhoud zuiveringstechnische werken opgenomen.

Herfinanciering PPS

Als gevolg van het op 17 mei 2016 door de VV vastgestelde supplemental agreement PPS, zijn de effecten van de PPS herfinanciering verwerkt in de begroting en meerjarenraming voor de periode 2017-2021.

De herfinanciering van de PPS levert in totaal per saldo een voordeel op € 25,3 miljoen in de periode 2016-2033. Hierbij is in de jaren 2016-2030 sprake van een voordeel en in de periode 2031-2033 van een nadeel. In de Kadernota 2017 en de begroting 2017-2021 is rekening gehouden met een gemiddeld voordeel van € 1,3 miljoen.

Om de verplichtingen voor de jaren 2031-2033 te kunnen dekken, is het noodzakelijk om de jaarlijkse voordelen boven de € 1,3 miljoen in de periode tot en met 2030 te reserveren. Hiertoe wordt een reserve Resultaategaliseratie PPS gevormd. Het PPS contract loopt eind 2033 af.

Geraamde investeringen Afvalwaterketen en zuiveren

Programmalijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Transporteren en zuiveren	2,3	0,6	1,2	0,7	0,5
Hergebruik grondstoffen	0,7	0,7	0,8	2,4	0,4
Totaal	3,0	1,3	2,0	3,1	0,9

In de investeringsraming is het project Groen gas De Groote Lucht opgenomen voor 2017, de aanpassing leiding Blankenburgtunnel voor 2019 en de Zoetwaterfabriek voor 2020.

2.4.3 Risicomanagement

Nooduitlaat effluentstelsel (Programmalijn PPS)

Het effluent van de AWZI Harnaschpolder wordt via twee effluentleidingen en via twee tracés afgevoerd naar het effluentgemaal op AWZI Houtrust. Er is op dit systeem geen nooduitlaat aanwezig. Op het terrein van AWZI Houtrust lopen de leidingen over enkele honderden meters direct naast elkaar. In het geval van een calamiteit kunnen beide leidingen beschadigen en moeten wellicht buiten gebruik gesteld worden. De kans hierop is klein, maar de gevolgen voor imago, ecologie en gemeentelijke rioolstelsels zijn aanzienlijk. Om dit risico te verkleinen kan de aanleg van een nooduitlaat nabij de AWZI Harnaschpolder uitkomst bieden. Deze nooduitlaat kan mogelijk ook gebruikt worden voor inlaat van effluent voor peilhandhaving en waterkwaliteitsverbetering. Hiermee vergroot de redundantie van de zoetwatervoorziening. In de WBP5-periode wordt de bestuurlijke besluitvorming met betrekking tot de nooduitlaat voorzien. Tot een nooduitlaat is gerealiseerd blijft het risico bestaan en wordt het risico beheerst door adequaat onderhoud en een voldoende toegeruste calamiteitenorganisatie.

Vergoeding aan Delfluent (Programmalijn PPS)

De vergoeding aan Delfluent wordt mede bepaald door de werkelijke prestaties van Delfluent en het verloop van een aantal exogene indices.

De afgelopen jaren hebben meevallende indices geleid tot lagere vergoedingen dan begroot. Het risico is dat indices hoger of lager uitvallen dan begroot. Door de financiële omvang van het contract hebben kleine afwijkingen van de indices een relatief grote invloed op het resultaat. Deze onzekerheid kan zowel positief, als negatief uitvallen. De begrote dienstverleningsvergoeding is gebaseerd op een stijging van de indices van 2,4 %. Delfland beoordeelt en maakt periodiek melding van dit risico aan de hand van de voortgang van de prestaties, de werkelijke ontwikkeling van de indices en de bijgestelde prognoses van Delfluent.

Verwijderen vervallen leidingen Den Haag

Wanneer de gemeente Den Haag vervallen leidingen verwijdert, zijn de kosten conform de uitvoeringsovereenkomst met Den Haag, voor rekening van Delfland. Deze uitgaven zijn niet meegenomen in de huidige meerjarenraming, omdat de financiële omvang en het tijdstip van uitgave nog niet in beeld zijn. Er is overleg met de gemeente Den Haag over het inzichtelijk krijgen van het verwachte tijdsplan voor het verwijderen van vervallen leidingen.

Zoetwaterfabriek Nieuwe Waterweg

De glastuinbouwbedrijven dienen met ingang van 1 januari 2018 95% van de gewasbeschermingsmiddelen uit hun afvalwater te zuiveren. Wanneer de sector dit collectief oppakt, kan zij ontheffing krijgen tot 1 januari 2021. Zij dienen daartoe uiterlijk eind 2016 een plan bij het bevoegd gezag in te dienen dat aannemelijk maakt dat zij uiterlijk per 1 januari 2021 aan de verplichting kunnen voldoen. De kosten komen voor rekening van de sector. Een mogelijke collectieve oplossing is de centrale zuivering van gewasbeschermingsmiddelen op AWZI Nieuwe Waterweg. De voorwaarden waaronder Delfland hieraan meewerkt, inclusief de kosten en baten, moeten nog bepaald worden. In 2017 zal zo nodig bestuurlijke besluitvorming binnen Delfland worden voorbereid op basis van de door de glastuinbouwsector ingediende business cases en op basis van overleg tussen de sector en Delfland over de voorwaarden.

2.5 Innovatie, Duurzaamheid en Financiële producten – programma E

2.5.1 Ontwikkelingen

Het programma Innovatie, Duurzaamheid en Financiële producten heeft als gemeenschappelijke deler dat het zich richt op de financiële toekomstbestendigheid van Delfland.

In het WBP5 zijn 5 vergezichten gepresenteerd waar Delfland de komende jaren naar toe wil werken. Om deze vergezichten dichterbij te brengen zal in 2017 de focus qua innovaties met name op de vergezichten en op het waterbewustzijn liggen.

Om in de toekomst aan de gestelde duurzaamheidsdoelstellingen te voldoen wordt in 2017 het Energie Efficiency Plan (E.E.P) voor Zuivering met de bedrijfsonderdelen watersystemen en bedrijfsvoering uitgebreid.

Afgelopen jaren bleek het realiteitsgehalte van de begroting niet afdoende. Om hierin verbetering aan te brengen is de begroting 2017, in navolging van de Kadernota 2017, strakker gepland. Bestaande ruimte is omgezet in nieuwe beleidsmaatregelen. In het verlengde hiervan wordt de in 2016 ingezette procesverbetering van de budgetbeheersing verder doorgezet.

De huidige systemen voor financiële en personele informatievoorziening zijn verouderd. In 2017 wordt de implementatie van nieuwe systemen voorbereid. Streefdatum voor de realisatie is 1 januari 2018. Uitgangspunt voor het financiële informatiesysteem is nauwe samenwerking met de hoogheemraadschappen van Rijnland en van Schieland en de Krimpenerwaard. Voor het personele informatiesysteem wordt ingezet op aansluiting bij het systeem dat via het Waterschapshuis aan meerdere waterschappen wordt aangeboden.

De afgelopen jaren was geen goed beeld te geven van de langjarige vervangingsinvesteringen. In 2017 wordt binnen het traject asset management een start gemaakt om de vervangingsinvesteringen in beeld te brengen. Het overzicht van vervangingsinvesteringen wordt opgenomen in het nieuwe financieel systeem en periodiek geactualiseerd. Het nieuwe financieel systeem moet daarbij duidelijk het onderscheid gaan maken tussen nieuwe en vervangingsinvesteringen.

Coördinatie duurzaamheid en innovatie

Doelen

1. Delfland voldoet minimaal aan de duurzaamheidsafspraken voor 2020 zoals vastgelegd in het klimaatakkoord Unie-Rijk (2010).
2. De doelen van Delfland worden met innovatie beter en slimmer gerealiseerd.

Prestatie indicator

1. Vermindering van het energieverbruik met minimaal 2 % per jaar (definitie volgens MJA-3)
2. Het verminderen van de CO₂-uitstoot met minimaal 30 % (ten opzichte van 1990)
3. Producten en diensten worden duurzaam ingekocht voor 100 % van de daarvoor in aanmerking komende aanbestedingen
4. Aantal innovatieprojecten waarmee doelen van Delfland beter en slimmer worden gerealiseerd.

Prestatie indicatoren met streefwaarde

	2017	2018	2019	2020	2021
1 Toename energie efficiency	2%	2%	2%	2%	-
2 Verminderen CO ₂	30%	30%	30%	30%	30%
3 Duurzame inkoop	-	100%	100%	100%	100%
4 Aantal innovatieprojecten	1	2	2	3	3

Het MJA-3 is de basis waarop het rijk stuurt richting de waterschappen. Daarin is afgesproken dat de verbetering van de energie efficiëntie bestaat uit een som van de daling van het

daadwerkelijk verbruik en de mate waarin eigen energie wordt opgewekt (bv door windmolens, zonnepanelen of biogas uit vergisting). Voor de jaren na 2020 zijn er nog geen afspraken. Het verminderen van de CO₂ uitstoot is gerelateerd aan de uitstoot van 1990. Ondanks dat de jaren erna het energie verbruik toegenomen is, is de doelstelling dat de CO₂ uitstoot 30% lager is dan het referentiejaar.

Ter indicatie was in 2015 het totale primaire energieverbruik van Delfland 665 Terrajoule en de netto uitstoot van CO₂ was 14.500 ton.

Dit energieverbruik en de CO₂ – uitstoot is gebaseerd op het gebruik energiebronnen, deze zijn in de onderstaande tabel opgenomen per energiebron.

Energiebron	Verbruik
Netto verbruik elektriciteit	40.734.569 kwh
Netto verbruik aardgas	474.481 Nm3
Netto verbruik eigen opgewekt biogas	12.136.201 Nm3
Gas-/dieselolie	3.489 liter

Het doel is dat de inkoop voor 100% duurzaam plaats vindt. Doordat in 2017 het instrument dat dit kan meten in ontwikkeling is, zal de streefwaarde pas in 2018 geïntroduceerd worden. De elektriciteit wordt duurzaam ingekocht, ook het zelf gewonnen biogas wordt als duurzaam beoordeeld. Het aardgas en de diesel worden nog niet duurzaam ingekocht, dit betreft echter maar een beperkt deel van het energieverbruik (<3%).

Innovaties kennen verschillende fasen. Het begint bij een idee en als het succesvol verloopt, wordt het uiteindelijk in ons dagelijks werk toegepast. De mate waarin de innovaties bijdragen aan de doelen wordt afgemeten aan het feit of de innovatie met succes in ons primaire proces is toegepast. Elk project zal maximaal 1x meegeteld worden bij de bepaling van succesvolle innovaties.

Coördinatie Financiële producten

De nieuwe financiële en personele informatiesystemen zullen de gewenste procesverbeteringen in de financiële informatievoorziening ondersteunen. Onderstaand doel van de programmatische Financiën is hierop toegespitst. De prestatie-indicatoren illustreren het effect van de mate waarin Delfland zijn vermogenspositie weet te beheersen en daarmee een toekomstbestendige organisatie kan zijn.

Doel

1. De financiële- en de bedrijfsprocessen zijn kwalitatief verbeterd en ondersteunen de organisatie optimaal.

Prestatie indicator

1. Netto schuldquote: netto schuld als aandeel van de inkomsten.
2. Solvabiliteitsratio: de mate waarin Delfland in staat is aan zijn haar financiële verplichtingen te voldoen.

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
Netto schuldquote	346%	331%	315%	296%	275%
Solvabiliteit (EV/TV)	10%	12%	14%	17%	20%

2.5.2 Financiën

Exploitatie Innovatie, duurzaamheid en financiële producten

Programmaliijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Coördinatie duurzaamheid en innovatie	3.925	3.945	3.952	3.943	3.944
Coördinatie Financiële producten	4.544	4.420	4.116	4.195	4.203
Totaal	8.469	8.365	8.067	8.138	8.147

Geraamde investeringen Innovatie, duurzaamheid en financiële producten

Programmaliijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Coördinatie financiële producten	2,8	-	-	-	-
Totaal	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0

2.5.3 Risicomanagement

De voorbereidingen voor de nieuwe informatiesystemen per 1 januari 2018 zetten in op samenwerking met Rijnland en Schieland, dan wel in Unieverband. Voorwaarde voor de implementatie van beide systemen is dat de procesmodellen van de te kiezen systemen worden overgenomen. Daarmee worden de risico's in kosten en kwetsbaarheid beheerst.

2.6 Bestuur, organisatie en instrumenten – programma F

2.6.1 Ontwikkelingen

In het WBP5 is Delfland omschreven als een flexibele organisatie die inspeelt op veranderingen en daarbij permanent in ontwikkeling blijft om zich aan te kunnen passen aan de omgeving en om zich te richten op het beheersen en consolideren van werkzaamheden zodat efficiency ontstaat.

De organisatie verhuist in 2017 weer terug naar het Gemeenlandhuis, waarmee we met het concept 'Delflandse Manier van Werken' die flexibele organisatie ondersteunen. Delfland zet in op thema's als mobiliteit, duurzame inzetbaarheid en eigenaarschap/leiderschap om deze flexibiliteit mede mogelijk te maken.

In 2017 neemt Delfland de Centrale Distributielaag van de gezamenlijke waterschappen in gebruik waarmee actuele data van Delfland conform de Wet Hergebruik Overheidsinformatie opgehaald kunnen worden door alle rechtspersonen, voor zowel commerciële als niet-commerciële doeleinden. Hiermee zet Delfland een grote stap op het gebied van 'open data'. Door ook op andere gebieden processen te digitaliseren sluit Delfland aan bij de klantbehoefte. Met de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 zet Delfland in op aandacht voor het thema water in de verkiezingsprogramma's van gemeenteraadspartijen.

De reguleringsketen zal in 2017 in toenemende mate aansluiten bij de maatschappelijke behoefte, bijvoorbeeld door het leveren van maatwerk, waarbij omgevingsmanagement (SOM) waar mogelijk wordt ingezet.

Ook de implementatie van de wettelijke kwaliteitscriteria ligt op schema. Daarnaast ligt in 2017 de eerste integrale legger ter inzage.

Het implementatieplan voor de Omgevingswet is in 2017 vastgesteld, waarbij ook de ambitiebepaling is aangegeven. Medewerkers beschikken over de noodzakelijke kennis van de Omgevingswet en de bijbehorende uitvoeringsregelgeving. Tot slot is in 2017 een beschrijving van de Delflandse instrumenten in de Omgevingswet in lijn met de landelijke ontwikkelingen gebracht.

De strategie waterbewustzijn die in 2016 is opgesteld, wordt in 2017 uitgevoerd. Participatie is daarbij een belangrijk instrument.

Bij de ambitie van het college past een andere kijk op communicatie: luisteren en werken vanuit dialoog. Bestuurders en beleidsmedewerkers zijn allemaal in dialoog met inwoners, (agrarische) bedrijven, instellingen en mede-overheden. In dialoog komen door contact te maken en verbinding te leggen. Met oog voor de ander. Met een passende toon: informeler en meer in de gespreks sfeer.

Ter voorbereiding op het bestrijden van calamiteiten buigt Delfland zich over innovatieve technieken om lokale wateroverlast door regen te voorkomen. De nieuwe klimaatscenario's vormen hiervoor de basis.

Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening

Doelen

1. Delfland is een open en transparante ontwikkel- en beheerorganisatie met een samenwerkingsgerichte grondhouding naar zijn partners. Delfland is flexibel waar dit nodig is en innovatief om de veranderingen op een effectieve manier vorm te geven. Dit gaat niet ten koste van zijn financiële positie. De organisatie is daarom gericht op een efficiënte uitvoering van de taken en het bereiken van de doelen met een gematigde tariefontwikkeling.
2. Delfland waardeert informatie als een kostbaar middel dat van iedereen is en heeft informatie volledig geïntegreerd als een cruciale productiefactor.

Prestatie indicator

1. De medewerkers tevredenheid van Delfland
2. Digitale volwassenheid van de organisatie

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
1 Medewerkers tevredenheid	7,1*	7,3	7,3*	7,5	7,5*
2 digitale volwassenheid	80%	90%	100%	100%	100%

* in deze jaren vindt geen meting plaats

De medewerkerstevredenheid wordt eens per twee jaar gemeten. De streefwaarde is het cijfer voor werkplezier. In de jaren 2016, 2018 en 2020 is een meting. In 2016 was het cijfer van Delfland 7,1 en ter indicatie was dit van de branche een 7,0 en van de waterschappen gezamenlijk een 7,4.

Het verhogen van deze streefwaarde zal een gezamenlijke inspanning vragen van het bestuur en de organisatie. In een dialoog zal samen bepaald moeten worden op welke wijze deze streefwaarde positief beïnvloed kan worden.

Uitgangspunt bij de digitale volwassenheid is dat onze klanten steeds meer behoefte hebben aan snelle, gemakkelijke, 24/7 en digitale dienstverlening en beschikbaarheid van kennis en informatie (bijvoorbeeld www.waterwindow.nl).

Het overheidsbeleid is erop gericht dat per 2017 alle dienstverlening digitaal kan worden aangeboden (digitale agenda 2017). Voor deze fase (2017) is de mogelijkheid om een handmatig ingevuld formulier per mail te kunnen insturen al voldoende.

Om deze KPI te monitoren, wordt de aanbodmonitor voor digitale dienstverlening van BZK gebruikt. Deze monitor omvat een mix van 14 digitale producten en diensten naar onze klanten. De waarde van de aanbodmonitor is het gemiddelde van de scores van deze 14 producten. In juli 2016 is de score van Delfland op de aanbodmonitor 71,4%.

Coördinatie regulering en toezicht

Doelen

1. De reguleringsketen vormt een transparante en efficiënte schakel tussen buiten (gebied) en binnen (Delfland).
2. Het instrumentarium van toezicht en handhaving is effectief ingezet om het naleefgedrag te bevorderen en waar mogelijk structureel te verbeteren.
3. Delfland ontwikkelt één integrale en actuele legger voor alle waterstaatswerken.
4. Delfland implementeert de Omgevingswet en grijpt de veranderingen aan om in samenwerking met de gemeenten de wettelijke instrumenten aan te passen.
5. Delfland stelt de waterschapsverordening integraal op waarbij alleen de strikt noodzakelijke regels en procedures zijn opgenomen

Een belangrijk kenmerk van deze vijf doelen is de klanttevredenheid. Onze procedures en verantwoordelijkheden zijn klantvriendelijk, transparant en eenvoudig. Nieuwe ontwikkelingen op dat vlak (zoals omgevingswet) worden zo vormgegeven dat de klantvriendelijkheid, transparantie en eenvoud op een ongewijzigd hoog niveau blijft.

Prestatie indicator

1. Snelheid van dienstverlening (% binnen wettelijke termijn en/of servicenormen afgehandeld)

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
1 snelheid van dienstverlening	90%	90%	90%	90%	90%

De snelheid van dienstverlening is een belangrijk aandachtspunt als het gaat om klanttevredenheid. Het gaat hierbij om de mate waarin we in staat zijn om indirect of directe klantvragen binnen de wettelijke termijn en/of servicenormen af te handelen. Voor een directe

klantvraag zoals een vergunningaanvraag is de wettelijke termijn gelijk aan de service norm van 8 weken.

Door de complexiteit van een deel van de vergunningaanvragen en handhavingsacties is gekozen voor een streefwaarde van 90%. De afgelopen jaren is in de praktijk gebleken dat de snelheid van dienstverlening rond die waarde schommelt en dat 90% dus een realistisch streven is.

Om een beeld te hebben van deze prestatie indicator worden de twee meest omvangrijke klantvragen qua volume gemiddeld:

- 1) Terugkoppelingen na controles/handhavingsacties (1.750);
- 2) Watervergunningen (circa 1.050);

Waterbewustzijn en communicatie

Doelen

1. In 2021 zijn inwoners van Delfland zich bewust van het water om hen heen, van de gevolgen van klimaatverandering en van hun eigen handelingsperspectieven.
2. Delfland draagt met communicatie bij aan de reputatie van Delfland bij burgers, belanghebbenden en maakt daarbij optimaal gebruik van digitale middelen.

Prestatie indicator

1. Delfland in de media

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2017	2018	2019	2020	2021
1) Delfland in de media	75%	75%	75%	75%	75%

De artikelen over Delfland die geplaatst worden in diverse media zijn conform kernboodschap en met de gewenste (positieve) toonzetting. De PI is uitgedrukt in het percentage artikelen dat hieraan voldoet.

Een prestatie indicator voor waterbewustzijn is momenteel nog niet vastgesteld. Deze zal nog ontwikkeld moeten worden.

Crisisorganisatie

Doelen

1. Tijdens een crisis is de calamiteitenorganisatie in staat de calamiteit adequaat en op effectieve en efficiënte wijze te bestrijden.

2.6.2 Financiën

Exploitatie Bestuur, organisatie en instrumenten

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Organisatieontwikkeling, sturing en infovoorziening	19.925	18.654	20.033	16.751	16.768
Coördinatie regulering en toezicht	5.838	5.855	5.885	5.875	5.918
Waterbewustzijn en communicatie	1.440	1.447	1.454	1.363	1.356
Crisisorganisatie	882	886	891	896	890
Totaal	28.084	26.842	28.263	24.885	24.932

Geraamde investeringen Bestuur, organisatie en instrumenten

Programmalijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Organisatieontwikkeling	6,1	0,5	0,2	-	-
Totaal	6,1	0,5	0,2	0	0

Het grootste deel van de investeringsbegroting betreft de afronding van de verbouwing van het Gemeenlandshuis (€ 4,4 miljoen). De definitieve omvang van de investering in 2017 is afhankelijk van de voortgang in 2016. Het totaalbedrag van de investering blijft onder de met de verenigde vergadering overeengekomen € 18,8 miljoen (plus WKO ad € 0,7 miljoen en buitenterrein ad € 1 miljoen).

2.6.3 Risicomanagement

Implementatiekosten Omgevingswet

De onzekerheden over de doorwerking van de wet voor Delfland zijn nog te groot om op dit moment een goede inschatting te kunnen maken van de implementatiekosten. Deze kosten zullen deels bestaan uit het betalen van een gebruiksbijdrage voor de ontwikkeling en exploitatie van het landelijke digitale stelsel. Verder zullen er kosten voortkomen uit de transitie die Delfland maakt voor de implementatie. Die transitiekosten zijn afhankelijk van het ambitieniveau dat Delfland heeft met betrekking tot de implementatie van de wet. Nadat Delfland eind 2016, conform Uitvoeringsprogramma WBP5, het ambitieniveau op de Omgevingswet heeft bepaald, is de inschatting van de implementatiekosten te maken.

Beheersmaatregel

Consequenties meenemen in de Kadernota 2018.

3Di

Rondom 3Di zijn de eerste stappen gezet om dit instrument te implementeren binnen Delfland. Met de ontwikkelaars worden in 2016 afspraken gemaakt over de verdere ontwikkeling en implementatie. Dit heeft mogelijk gevolgen voor de werkzaamheden en financiering in 2017.

Beheersmaatregel

In de begroting 2017 worden consequenties voor werkzaamheden en financiering in beeld gebracht.

2.7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien – programma G

2.7.1 Ontwikkelingen

Voor de belastingopbrengsten die Delfland ontvangt is een gemeenschappelijke regeling afgesloten: de Regionale Belastinggroep (RBG). De RBG is een uitvoerende organisatie die in opdracht van onder andere Delfland de belastinginning uitvoert. In 2017 wordt ingezet op strakkere sturing van de belastingopbrengsten zodat het realiteitsgehalte hiervan groter wordt.

Heffingsgrondslagen

Voor de berekening van de belastingopbrengsten zijn de volgende aannames gehanteerd voor wat betreft de heffingsgrondslagen:

- *Huishoudens*
Op basis van de geactualiseerde prognoses over 2016 en een jaarlijkse groei van het aantal huishoudens met 0,6% is het begroot aantal huishoudens voor 2017 bepaald op 502.900. Met dit aantal is gerekend voor het bepalen van de opbrengst van de ingezetenenheffing;
- *Economische waarde*
De ontwikkeling van de economische waarde is gebaseerd op de meicirculaire 2016 van de rijksoverheid. Voor de begroting 2017 is gerekend is met een gemiddelde *stijging* van de waarde van woningen van 3,0% en voor niet-woningen met een *waardedaling* van 1,0%. Voor 2018 en verder is gerekend met een stijging van de economische waarde van 1,0%. De economische waarde is de basis voor de berekening van het tarief voor de categorie gebouwd;
- *Ongebouwd, wegen en natuur*
De ramingen van de hectares voor ongebouwd (wegen en overig) en natuurterreinen zijn voor alle jaren overeenkomstig de realisatiecijfers 2015. In de tweede helft van 2016 ligt het accent van de controles door de RBG op deze categorieën;
- *Zuiveringsheffing woonruimten en bedrijven*
Het aantal vervuilingseenheden voor woonruimten sluit aan op de aannames voor het aantal huishoudens (stijging 0,6% per jaar). Het aantal vervuilingseenheden als gevolg van vervuilingbesparende maatregelen door de bedrijven zelf is in 2016 verlaagd naar 310.000. Dit aantal is ook voor de jaren 2017 en verder gehanteerd. Met deze vervuilingseenheden is gerekend bij de berekening van de zuiveringsheffing;
- *Leges en precario*
De geraamde opbrengsten 2017 voor precario zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaande jaren. De opbrengsten voor leges zijn gebaseerd op het ontwerp van de Legesverordening 2017 (VV-behandeling voorzien op 17 november 2016).

Belastingeenheden

Belastingeenheden 2017-2021

Belastingsoort	Eenheid	2017	2018	2019	2020	2021
Watersysteemheffing:						
Ingezetenen	Huishoudens	502.900	505.900	508.900	512.000	515.100
gebouwd	WOZ (mln)	133.189	134.521	135.866	137.225	138.597
ongebouwd (overig)	Hectare	14.400	14.400	14.400	14.400	14.400
ongebouwd (wegen)	Hectare	4.800	4.800	4.800	4.800	4.800
natuur	Hectare	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700
Verontrein.heffing	Verv.eenheid	400	400	400	400	400
Zuiveringsheffing	Verv.eenheid	1.440.900	1.447.700	1.454.500	1.461.400	1.468.300

Kwijtschelding

Het in de tabel vermelde aantal huishoudens en vervuilingseenheden is vóór aftrek van de aantallen voor kwijtschelding en oninbaar. Op grond van de kwijtscheldingsnorm van 100% van de bijstandsuitkering komen rond 55.000 huishoudens (11% van het totaal) in aanmerking voor

kwijtschelding van de ingezetenenheffing. Dit aantal neemt geleidelijk toe als gevolg van de toename van het aantal huishoudens.

In 2017 zal geen kwijtschelding meer worden verleend voor de zuiveringsheffing.

Oninbaar

Als gevolg van het afschaffen van de kwijtschelding voor de zuiveringsheffing wordt rekening gehouden met een toename van oninbaarheid. Op basis van de realisatie tot en met augustus 2016 is voor 2017 ingeschat dat 2,5% van het aantal vervuilingseenheden (woningen) uiteindelijk niet zal worden geïnd. In 2015 (nog volledige kwijtschelding mogelijk) lag dit percentage op 1% en in 2016 (nog 50% kwijtschelding mogelijk) ligt dit percentage naar verwachting op 1,5%.

Bij de watersysteemheffing (ingezetenen) wordt voor 2017 geen wijziging voorzien in de mate van oninbaarheid ten opzichte van eerdere jaren.

Belastingopbrengsten

De ontwikkeling in belastingopbrengsten in de komende jaren is in onderstaande tabel weergegeven. Vastgehouden wordt aan de uitgangspunten en tarieven zoals opgenomen in het coalitieakkoord waarbij het tarief watersysteemheffing gebouwd is gecorrigeerd met de stijging van de WOZ-waarde. De belangrijkste pijlers onder dit akkoord zijn:

- een jaarlijkse tariefstijging van 1,5%;
- de voorgenomen versoering van het kwijtscheldingsbeleid (zuiveringsheffing);
- de nieuwe kostentoeiding (watersysteemheffing).

De belastingopbrengsten vallen hoger uit dan bij het coalitieakkoord voorzien als gevolg van:

- een toename van het aantal huishoudens, onder meer als gevolg van het na-ijlen van de bestandscontroles door de RBG;
- een lagere oninbaarheid bij de zuiveringsheffing dan waarmee bij de begroting 2016 en meerjarenraming 2017-2021 was aangenomen.

De meeropbrengsten van de zuiveringsheffing worden gedoteerd aan de nieuw te vormen Reserve tariefdemping zuiveringsheffing. Bij de Kadernota 2018 zal worden bepaald op welke wijze deze reserve wordt ingezet voor tariefdemping.

De ontwikkeling van de opbrengsten vanaf 2020 is indicatief en is gebaseerd op de hiervoor vermelde aannames uit het coalitieakkoord. Besluitvorming hierover zal worden genomen door het dan zittende bestuur.

Belastingopbrengsten 2017-2021

Belastingopbrengst, jaarresultaat en reserves (x 1.000 euro)	2017	2018	2019	2020	2021
a. Watersysteembeheer					
ingezetenen (netto)	52.661	53.773	54.906	56.074	57.264
gebouwd	36.361	37.128	37.907	38.835	39.639
ongebouwd (overig)	1.302	1.324	1.318	1.337	1.357
ongebouwd (wegen)	2.170	2.206	2.196	2.229	2.262
natuur	12	12	12	12	13
Verontreinigingsheffing	38	37	38	38	39
Netto opbrengst watersysteem	92.544	94.480	96.377	98.525	100.574
b. Zuiveringsbeheer					
Netto opbrengst zuivering	132.874	132.584	135.200	136.574	139.273

Op grond van wet- en regelgeving dient het laatste jaar van de meerjarenraming structureel sluitend te zijn met positieve reserves. De financiële positie van Delfland voldoet hieraan.

Leges en precario

In de meerjarenraming is gerekend met jaarlijkse belastingopbrengsten voor leges en precario van € 250.000 respectievelijk € 225.000.

Tariefseglisatie reserves gebouwd, ingezetenen en ongebouwd

In overeenstemming met het coalitieakkoord wordt jaarlijks € 200.000 ten laste van de reserve gebouwd ingezet ten behoeve van de tariefstelling van de categorie ongebouwd.

Tarieven

In onderstaande tabel is voor beide taken de tariefontwikkeling weergegeven. Het tarief van de verontreinigingsheffing (directe lozingen) is wettelijk gekoppeld aan het zuiveringstarief. Deze tarieven zijn gelijk aan de tarieven opgenomen in het coalitieakkoord met uitzondering van het tarief watersysteemheffing gebouwd.

Ontwikkeling tarieven 2017-2021

(in euro's m.u.v. gebouwd)	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Watersysteembeheer</i>					
Tarief ingezetenen per huishouden	€ 119,67	€ 121,47	€ 123,29	€ 125,14	€ 127,01
Tarief gebouwd in proc. Economische waarde	0,0273%	0,0276%	0,0279%	0,0283%	0,0287%
Tarief ongebouwd per ha.	€ 90,40	€ 91,92	€ 91,50	€ 92,87	€ 94,27
Tarief ongebouwd per ha. (wegen)	€ 452,00	€ 459,60	€ 457,50	€ 464,35	€ 471,35
Tarief natuur per ha.	€ 4,44	€ 4,52	€ 4,56	€ 4,63	€ 4,70
Tarief verontreinigingsheffing per v.e.	€ 94,27	€ 93,62	€ 95,02	€ 95,54	€ 96,97
<i>Zuiveringsbeheer</i>					
Tarief woningen en bedrijven per v.e.	€ 94,27	€ 93,62	€ 95,02	€ 95,54	€ 96,97

Voorbeeldprofielen

In de volgende tabel zijn aan de hand van een achttal profielen met de daarbij behorende aannames de feitelijk op te leggen aanslagen weergegeven.

Tabel voorbeelden te betalen bedragen 2016-2017 totaal voor watersysteemheffing en zuiveringsheffing

	2016	2017	stijging 2017 t.o.v. 2016
a) Alleenwonend, geen eigenaar	€ 212,35	€ 213,94	0,7%
b) Meer personen, geen eigenaar	€ 401,25	€ 402,48	0,3%
c) Alleenwonend, woning WOZ-waarde 250.000 euro	€ 280,85	€ 282,19	0,5%
d) Meer personen, woning WOZ-waarde 250.000 euro	€ 469,75	€ 470,73	0,2%
e) Bedrijfspan, WOZ-waarde 5 mln euro, 100 v.e.	€ 10.815,00	€ 10.792,00	- 0,2%
f) Veeteeltbedrijf, 40 ha	€ 3.586,00	€ 3.616,00	0,8%
g) Openbare landweg, 25 ha	€ 11.205,00	€ 11.300,00	0,8%
h) Natuurterrein, 25 ha	€ 92,25	€ 111,00	20,3%

Algemene dekkingsmiddelen

Doel

1. Het tijdig, juist en volledig opleggen van belastingaanslagen door de Regionale Belastinggroep

Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves

Doel

1. Het voldoen aan de verplichting tot het opnemen in de begroting van ramingen voor onvoorzien en zo nodig opnemen van stelposten voor frictiekosten en indexering en het vormen en muteren van reserves op basis van VV-besluiten.

2.7.2 Financiën

Exploitatie Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Algemene dekkingsmiddelen	-218.182	-219.813	-225.252	-228.684	-233.337
Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves	5.409	8.925	11.070	15.143	17.157
Totaal	-212.773	-210.888	-214.182	-213.541	-216.180

In onderstaand overzicht is de opbouw van de ontwikkeling in de algemene dekkingsmiddelen nader weergegeven.

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Zuiveringsheffing	-132.874	-132.584	-135.193	-136.569	-139.266
Watersysteem	-92.506	-94.443	-96.339	-98.487	-100.535
Overige opbrengsten	-576	-253	-1.279	-1.279	-1.280
Kosten RBG	7.774	7.467	7.559	7.651	7.744
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	-218.182	-219.813	-225.252	-228.684	-233.337

Vanaf 2016 kent Delfland een gewijzigd kwijtscheldingsbeleid. Dit leidt tot extra kosten voor de RBG. Vanaf 2018 komen daarvan de incidentele kosten te vervallen en blijven alleen de structurele kosten over waardoor de bijdrage aan de RBG met € 400.000 daalt.

3 Uitgangspunten, tarieven en beoordelingscriteria

3.1 Ontwikkelingen

Nieuwe algemene en specifieke ontwikkelingen in de meerjarenraming 2018-2021 ten opzichte van de meerjarenraming 2017-2021 staan vermeld bij de verschillende programma's en paragrafen.

3.2 Uitgangspunten en normen

Voor het opstellen van de Programmabegroting 2017 en de hierop aansluitende meerjarenraming tot en met 2021 zijn uitgangspunten en normen gehanteerd. De belangrijkste uitgangspunten en normen zijn hieronder in het kort vermeld.

Inflatie

Voor alle jaren is uitgegaan van een indexering van 1,5%, overeenkomstig het besluit bij de Kadernota 2015.

Loonkosten

Medio 2015 is een cao-akkoord getekend met afspraken voor de jaren 2015 en 2016. Voor de jaren vanaf 2017 is uitgegaan van een jaarlijkse loonkostenontwikkeling van 1,5%. De vaste formatie per 1 januari 2017 zal naar verwachting bestaan uit 435 fte.

Doorberekening personeelskosten aan externen

Voor de opgave van personeelskosten in verband met externe subsidieaanvragen en voor het leveren van diensten aan derden wordt een uurtarief berekend gebaseerd op de salarisschaal van de medewerker en een opslag voor overheadkosten. De voor 2017 toe te passen uurtarieven op basis van salarisschalen zijn opgenomen in onderstaande tabel.

Tabel uurtarieven 2017

Component / schaal (in €)	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Loonkosten inclusief overhead	73,51	80,92	82,40	85,37	91,29	96,48	102,40	112,03	120,92

Onvoorzien en frictiekosten

In de meerjarenraming is een centrale post van € 0,1 miljoen voor onvoorziene kosten (wettelijk onvoorzien) opgenomen en een post van € 1 miljoen voor onvoorziene personeelskosten als gevolg van frictie. Beide posten zijn gebaseerd op ervaringscijfers.

Bruto investeringen

In het kader van het voorzichtigheidsprincipe zijn de bruto investeringsuitgaven geraamd in plaats van de netto investeringsuitgaven. Dat wil zeggen dat er geen rekening is gehouden met mogelijk te ontvangen subsidies en/of bijdragen.

Krediet "project onvoorzien"

In de bijeenkomst van de verenigde vergadering van 20 december 2012 is ingestemd met het instellen van een krediet "project onvoorzien". Daarbij is de hoogte van het krediet bepaald op 5% van de waarde van het bij de begroting door de VV vastgestelde overzicht van voorgenomen investeringen voor het betreffende begrotingsjaar.

Exploitatie of investering

Alle uitgaven groter dan € 100.000 en een levensduur van meer dan één jaar worden als investering aangemerkt en geactiveerd. Alle andere uitgaven komen rechtstreeks ten laste van de exploitatie.

Activeren van bouwrente

Aan bouwrente wordt een vast percentage van 3,5% toegerekend aan de projecten op basis van de uitgangspunten in de nota Investering en activabeleid (nota IAB) en het rentebeleid van Delfland.

Activeren van manuren

Alle directe uren van het Project managementbureau (PMB) ten behoeve van investeringsprojecten worden door middel van tijdschrijven toegerekend aan deze projecten.

Indirecte kosten

In 2015 is de nota Kostenverdeling vastgesteld. In deze nota is de systematiek van kostenverdeling herzien en uitgewerkt en toegelicht. De vastgestelde methode van kostenverdeling wordt met ingang van 1 januari 2016 toegepast.

Afschrijvingen

Overeenkomstig de nota IAB vindt afschrijving plaats vanaf het eerste boekjaar na het afsluiten van de nazorgfase. De investeringen worden lineair afgeschreven.

Belastingen

De uitgangspunten voor de belastingen zijn opgenomen in paragraaf 2.7.1 ontwikkelingen waterschapsbelastingen.

Kostentoerekening

In 2015 is de nota Kostenverdeling vastgesteld. Het uitgangspunt hierbij is dat de kosten en opbrengsten zoveel mogelijk direct ten laste of ten gunste worden toegerekend aan een product. Een belangrijke uitzondering vormen de personeelskosten: deze kosten worden door middel van tijdschrijven doorbelast aan de producten.

De ondersteunende producten (bijvoorbeeld: management, huisvesting, automatisering) worden op basis van de vastgestelde nota Kostenverdeling doorbelast naar de primaire producten en vervolgens verdeeld over de wettelijke taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer op basis van de volgende vastgestelde verdeelsleutel per product.

Programma	Producten	Watersysteembeheer	Zuiveringsbeheer
<i>A-Klimaatadaptatie, veiligheid en Stedelijk waterbeheer,</i>	Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%	
	Waterakkoorden	100%	
	Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%	
<i>B-Gezond, schoon en zoet water</i>	Baggeren	100%	
	Monitoring waterkwaliteit	100%	
	Aanleg en verwerving waterlopen	100%	
<i>C-Watersysteem</i>	Monitoring waterkwantiteit	100%	
	Nautisch –en vaarwegbeheer	100%	
<i>D-Afvalwaterketen en zuiveren</i>	Afvalwaterbehandeling door derden		100%
	Getransporteerd afvalwater		100%
	Gezuiverd afvalwater		100%
	Verwerkt slib		100%
	Innovatie afvalwaterketen		100%
<i>E-Financiën, duurzaamheid en innovatie</i>	Centraal management	60%	40%
	Coördinatie financiële producten	60%	40%
<i>F-Bestuur, organisatie en instrumenten</i>	Sturing	60%	40%
	Toezicht en handhaving	100%	
	Calamiteitenzorg	60%	40%
	Bedrijfsvoering	60%	40%
<i>G-Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien</i>	Opbrengsten watersysteemheffing	100%	
	Opbrengsten zuiveringsheffing		100%
	Mutaties reserves/voorzieningen watersysteemheffing	100%	
	Mutaties reserves/voorzieningen zuiveringsheffing		100%

3.3 Financiering

Inleiding

De kaders voor het treasurybeleid van het Hoogheemraadschap van Delfland zijn vastgelegd in de wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido), de Verordening Beleids- en Verantwoordingsfunctie (ex artikel 108 Waterschapswet), het Waterschapsbesluit en het Treasurystatuut van Delfland. Het Treasurystatuut is in 2015 geactualiseerd en vastgesteld. In deze paragraaf wordt ingegaan op de financieringsactiviteiten van Delfland in relatie tot bovengenoemde kaders.

Risicobeheer

Kasgeldlimiet

In de wet Fido is vastgelegd dat de hoogte van de kortlopende financiering wordt beperkt door middel van de vastgestelde kasgeldlimiet. Voor waterschappen is deze limiet wettelijk vastgesteld op 23% van het begrotingstotaal op 1 januari van het betreffende jaar. Voor 2017 betekent dit een kasgeldlimiet van 23% van € 251 miljoen is € 57,7 miljoen. Door de huidige zeer lage marktrente voor kort geld zal maximaal gebruik worden gemaakt van financiering met kortlopende geldmiddelen.

Renterisiconorm

De renterisico's op de vaste schuld worden ingekaderd door toepassing van de renterisiconorm. Het doel van de renterisiconorm is het beperken van renterisico's door spreiding in de looptijden van langlopende geldleningen.

De renterisiconorm houdt in dat het bedrag aan aflossingen en het leningbedrag dat in aanmerking komt voor renteherziening in enig jaar de vastgestelde renterisiconorm niet mag overschrijden. De renterisiconorm is wettelijk vastgesteld op 30% van het begrotingstotaal per 1 januari van het begrotingsjaar.

De renterisiconorm voor Delfland over 2016 bedraagt 30% van het begrotingstotaal van € 251 miljoen is in totaal een bedrag van € 75,3 miljoen.

Op basis van de huidige leningenportefeuille bedraagt in 2017 de aflossing en het leningbedrag voor renteherziening in totaal € 63,8 miljoen zodat Delfland ruimschoots binnen de vastgestelde renterisiconorm van € 77,1 miljoen blijft. Ook voor de jaren na 2017 wordt op basis van de huidige leningenportefeuille geen overschrijding van de renterisiconorm voorzien.

Derivaten

Op basis van het geldende Treasurystatuut is het niet toegestaan derivaten af te sluiten.

Kredietrisico op uitgezette gelden

Doordat in 2017 naar verwachting geen sprake zal zijn overtollige liquide middelen wordt geen kredietrisico gelopen. Daarnaast is met ingang van 2013 het zogenaamde schatkistbankieren verplicht gesteld. Dit betekent voor Delfland dat overtollige liquide middelen boven het vastgestelde drempelbedrag alleen bij het Rijk mogen worden uitgezet waarbij geen sprake is van enig kredietrisico.

Koersrisico

De aandelen die Delfland in bezit heeft (onder andere van de Nederlandse Waterschapsbank) kunnen niet op een beurs worden verhandeld en zijn om deze reden niet onderhevig aan koersrisico's.

Valutarisico

Delfland handelt en betaalt niet in vreemde valuta waardoor ook geen valutarisico kan worden gelopen.

Kasbeheer

Rekening-courant

De huisbankier van Delfland is de Nederlandse Waterschapsbank (NWB). Door Delfland wordt jaarlijks bij de NWB een kredietlimiet voor de rekening-courant rekening aangevraagd. Voor 2017 zal de maximale aan te vragen kredietlimiet gelijk zijn aan de maximaal toegestane kasgeldlimiet van € 57,7 miljoen. Door de verwachte lage rekening-courantrente zal naar verwachting maximaal gebruik worden gemaakt van de toegestane kredietruimte bij de NWB.

Waterschapsfinanciering

Leningenportefeuille

Op 1 juli 2016 heeft de herfinanciering van de PPS inzake de zuiveringsinstallaties plaatsgevonden. Bij deze operatie is samengevat de langlopende leaseverplichting in combinatie met een voordelig BTW effect omgezet in vier nieuwe langlopende lineaire geldleningen met een looptijd van 14 respectievelijk 15 jaar van in totaal € 281 miljoen.

Daarnaast bestaat de langlopende leningenportefeuille uit 15 langlopende leningen met een totaalbedrag van € 471 miljoen en één lening van € 50 miljoen met een looptijd van 1 jaar. In totaal bedroeg de leningenportefeuille per 1 september 2016 € 802 miljoen. Het gemiddelde rentepercentage van deze geldleningen bedraagt 4,34%.

Liquiditeitsprognose en ontwikkeling schuldpositie

Op grond van de berekende cashflow waarbij rekening is gehouden met het verwachte investeringsvolume, de vrijval van de afschrijvingen en het verwachte exploitatieresultaat, wordt verwacht dat in 2017 maximaal voor een bedrag van € 29 miljoen aan extra kortlopende geldmiddelen moet worden aangetrokken.

De schuldpositie van Delfland bestaat uit kortlopende geldleningen (rekening courant en kasgeld) en langlopende geldleningen inclusief herfinanciering PPS. De totale schuldpositie per 1 januari 2017 bedraagt afgerond € 821 miljoen. In onderstaande tabel wordt het verloop van de schuldpositie over de periode 2017-2021 weergegeven. De verwachte jaarlijkse positieve kasstroom leidt tot de getoonde afname van de schuldpositie.

Verloop schuldpositie 2017-2021

bedragen * € 1 miljoen	Eind 2017	Eind 2018	Eind 2019	Eind 2020	Eind 2021
kortlopende schuld	88	74	58	32	-4
langlopende schuld	732	716	699	682	664
totaal schuld ultimo jaar	819	790	757	714	660

3.4 Bestemmingsreserves en voorzieningen

Deze paragraaf bevat een overzicht van de vermogensbestanddelen die niet behoren tot het weerstandsvermogen. Deze vermogensbestanddelen betreffen de (tariefs)egaliseringsreserves, de bestemmingsreserves en de voorzieningen.

De tariefsegaliseringsreserves worden toegelicht in programma Algemene dekkingsmiddelen.

Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves (bedragen * € 1.000)	Stand 1-1-2017	Toevoegingen 2017	Onttrekkingen 2017	Stand 31-12-2017
Reserve tijdelijke huisvesting	150	0	150	0
Reserve zelfvoorzienend / zoetwaterfabriek	0	1.197	0	1.197
Egaliseringsreserve renteomslag	11.221	0	0	11.221
Egaliseringsreserve PPS	0	3.567	0	3.567
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	30.891	17.679	0	48.570
Reserve frictiekosten	3.920	0	1.850	2.070
Totaal bestemmingsreserves	46.182	22.443	2.000	66.625

Reserve tijdelijke huisvesting

In 2014 is op basis van de resultaatbestemming 2014 een bedrag van € 1,3 miljoen in deze nieuwe reserve gestort. De reserve is bedoeld voor de dekking van de kosten van tijdelijke huisvesting in 2017 als gevolg van de verbouwing van het Gemeenlandshuis. In 2017 zal het resterende saldo van deze reserve worden ingezet voor de dekking van de kosten van tijdelijke huisvesting. De reserve wordt per eind 2017 opgeheven.

Egalisatiereserve renteomslag

Overeenkomstig de nota Reserves en voorzieningen wordt het verschil tussen het werkelijke en het begrote renteresultaat in enig jaar gestort dan wel onttrokken aan deze reserve. Het maximumbedrag van de reserve is gesteld op 2% van de boekwaarde van de geactiveerde investeringen met renteberekening. Op basis van de limiet kan met deze reserve een rentestijging van 1% gedurende een periode van 2 jaar worden opgevangen zonder dat dit leidt tot extra lasten.

Reserve zoetwaterfabriek

De in 2017 te ontvangen afkoopsom voor verdieping Nieuwe Waterweg van € 1,2 miljoen zal worden gereserveerd voor de dekking van de investeringen voor zelfvoorzienendheid en zoetwaterfabriek. De bestemming wordt bij de jaarrekening 2017 vastgesteld.

Resultaat egalisatie PPS

Deze reserve dient voor het reserveren van de jaarlijkse voordelen van de PPS voor de dekking van de verplichtingen voor de jaren 2031-2033.

Reserve niet vrij besteedbaar vermogen

In de jaarrekening 2015 is besloten de toekomstige voordelige saldi te reserveren voor verbetering van de financiële positie.

Reserve frictiekosten

De reserve frictiekosten is bestemd voor de dekking van de personele en materiële uitgaven die voortkomen uit de organisatiemaatregelen en is ingesteld op grond van de Kadernota 2011. Op basis van verplichtingen voor 2017 en de besluitvorming in de Kadernota 2017 wordt in 2017 in totaal € 1,9 miljoen onttrokken.

Voorzieningen

Voorzieningen (bedragen * € 1.000)	Stand 1-1-2017	Toevoegingen 2017	Onttrekkingen 2017	Stand 31-12-2017
Voorziening wachtgeld	540	0	100	440
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	2.738	0	850	1.888
Voorziening onderhoudsbaggeren	964	3.475	3.475	964
Voorziening onderhoud watergangen	1.297	3.125	3.125	1.297
Voorziening onderzoekskosten	210	0	0	210
Voorziening pensioenen	111	0	37	74
Voorziening OAS	2.279	0	400	1.879
Voorziening jubileumuitkering	600	0	0	600
Voorziening zuiveringstechnische werken	1.641	800	480	1.961
Totaal voorzieningen	10.379	7.400	8.467	9.312

Voorzieningen:

- *Wachtgeld:* De voorziening wachtgeld dekt de toekomstige wachtgeldaanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.
- *Bijdrage slibverbrandingsinstallatie:* De onttrekking uit deze voorziening betreft de jaarlijkse dekking van de kapitaallasten van de bij deze voorziening behorende investeringen.
- *Onderhoudsbaggeren:* Op basis van het beheerplan onderhoudsbaggeren is een voorziening baggeren ingesteld. In 2017 wordt € 3,5 miljoen zowel toegevoegd als onttrokken aan de voorziening.
- *Onderhoud watergangen:* Op basis van het beheerplan onderhoud watergangen is met ingang van 2014 een voorziening onderhoud watergangen ingesteld. In 2016 wordt € 3,1 miljoen zowel toegevoegd als onttrokken aan de voorziening.
- *Onderzoekskosten:* Over het algemeen leiden de gemaakte kosten van onderzoek tot een investeringsproject. Voor de dekking van de onderzoekskosten die niet leiden tot een investeringsproject is een voorziening gevormd.
- *Pensioenen;* Op grond van de BBVW moeten de pensioenen van de oud-bestuurders worden afgedekt door een hiertoe gevormde voorziening.

- *Jubileumuitkeringen*; Deze wettelijk verplichte voorziening is gevormd voor de dekking van de kosten van jubileumuitkeringen wegens langjarige dienstverbanden.
- *OAS*: In 2016 is voor de restant verplichtingen tot en met 2020 een voorziening gevormd. De werkelijke kosten worden ten laste van de voorziening gebracht.
- *Groot onderhoud zuiveringstechnische werken*: Op basis van het beheerplan voor het groot onderhoud van zuiveringstechnische werken is in 2013 een voorziening ingesteld. Jaarlijks wordt een bedrag gestort en worden de kosten van vervangingen onttrokken. Het onderstaande overzicht geeft het verwachte verloop van de onderhouds vervangingen over de periode 2014-2021 weer.

Beheerplan Gezuiverd Afvalwater		Onderhoudsvervanging				
Object nr.	Omschrijving asset	Opstart jaar	Laatste jaar afschrijving	Jaar vervanging	Kosten (€)	Jaartotalen (€)
65302	NWA Gashouder	1985	2000	2014	500.000	
65202	DGL Luchtbehandeling	1982	1997	2014	190.000	
				Totaal 2014	690.000	690.000
65202	DGL Gascompressoren	1982	1997	2015	265.000	
				Totaal 2015	265.000	265.000
137	Onderzoek transportleiding 's-			2016	100.000	
65302	NWA Beluchtingselementen	1998	2005	2016	265.000	
				Totaal 2016	365.000	365.000
	NWA Ondergrondse			2017	325.000	
65202	Zandwasinstallatie DGL	1999	2014	2017	300.000	
65202	DGL Gasmotor 1, 2 en 3	1999	2014	2017	0	
				Totaal 2017	625.000	625.000
	DGL ondergrondse			2018	325.000	
	Appendages transportleidingen			2018	60.000	
				Totaal 2018	385.000	385.000
65201	DGL Slibontwatering	1999	2014	2019	1.400.000	
				Totaal 2019	1.400.000	1.400.000
65202	DGL Terrein en wegen	2010	2020	2020	355.000	
65302	NWA Harkroosterpersinstallatie	2000	2015	2020	200.000	
65302	NWA Procesautomatisering	1998	2008	2020	880.000	
				Totaal 2020	1.435.000	1.435.000
6522	DGL Procesautomatisering	1999	008	2021	1.200.000	
				Totaal 2021	1.200.000	1.200.000
	Totaal kosten beheerplan					6.365.000

3.5 Weerstandsvermogen

Delfland vindt het wenselijk de risico's die van invloed zijn op de bedrijfsvoering beheersbaar te maken. De nota Risico's en weerstandsvermogen is in de verenigde vergadering van 5 juni 2014 vastgesteld als 'nota Risicomanagement'.

Daarnaast wordt gewerkt aan een systematiek om risico's op eenduidige wijze in beeld te brengen en te beheersen. Daarbij zal de potentiële impact op het weerstandsvermogen zoveel mogelijk worden gekwantificeerd.'

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen streeft Delfland een ratio van het weerstandsvermogen na van tussen de 1,0 en 1,4 volgens onderstaande waarderingstabel.

Ratio weerstandsvermogen

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	2,0 < x	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	x < 0,6	Ruim onvoldoende

Omvang risico's

Waterschappen zijn wettelijk verplicht om de risico's die ze lopen in kaart te brengen en beleid

te ontwikkelen om deze risico's af te dekken. Een deel van de risico's wordt afgedekt door afgesloten verzekeringen of gevormde voorzieningen.

Op basis van een inventarisatie zijn per programma de mogelijke risico's benoemd. Daar waar mogelijk zijn deze risico's financieel onderbouwd en is de kans op optreden aangegeven. Op basis van alle geïnventariseerde risico's is een concernbreed risicoprofiel gemaakt. Het maximale bedrag van de geïnventariseerde risico's bedraagt € 23,7 miljoen. Doordat de risico's niet allemaal tegelijk en maximaal zullen optreden is een risicosimulatie uitgevoerd. Op basis van deze simulatie blijkt dat de risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 4,5 miljoen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit het geheel aan middelen dat beschikbaar is om de risico's financieel af te dekken. Naast de (wettelijk verplichte) post voor onvoorzien gaat het hier om de algemene reserve weerstandsvermogen voor zowel het watersysteem als waterzuivering. De omvang van deze middelen per 1 januari 2017 bedraagt € 30,8 miljoen zoals weergegeven in onderstaande tabel.

Beschikbare weerstandscapaciteit 2017

Beschikbare weerstandscapaciteit per 1-1-2017 (bedragen * € 1 miljoen)	Bedrag
Restant post onvoorzien	0,3
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	29,1
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,4
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	30,8

Beoordeling weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen wordt beoordeeld op grond van een bestuurlijk vastgestelde ratio tussen enerzijds de beschikbare weerstandscapaciteit en anderzijds de benodigde weerstandscapaciteit zijnde de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten plus (eventueel) de negatieve exploitatiesaldi.

De berekening van de ratio van het weerstandsvermogen van Delfland per 1 januari 2017 luidt als volgt:

Ratio weerstandsvermogen =	Beschikbare weerstandscapaciteit	=	30,8	= 6,8
	Benodigde weerstandscapaciteit	=	4,5	

Vrij inzetbare deel algemene reserves

Een gezonde ratio voor het weerstandsvermogen is bepaald op 2,0. Indien we dit toepassen in de gehanteerde formule betekent dit dat de beschikbare weerstandscapaciteit (is vermogen) minimaal twee maal € 4,5 miljoen = € 9 miljoen moet bedragen.

De beschikbare weerstandscapaciteit in de begroting 2017 bedraagt € 30,8 miljoen. Het verschil van € 21,8 miljoen tussen de noodzakelijke weerstandscapaciteit van afgerond € 9 miljoen en de beschikbare weerstandscapaciteit van € 31 miljoen vormt het zogenaamde vrij inzetbare deel van de algemene reserves.

3.6 EMU-saldo

Op basis van de Begroting 2017-2021 wordt in onderstaande wettelijk voorgeschreven tabel de ontwikkeling van het EMU-saldo weergegeven. In deze tabel is tevens de individuele referentiewaarde van het Emu saldo voor Delfland over de periode 2017-2021 opgenomen. Uit de tabel blijkt dat voor Delfland het geraamde EMU-saldo over alle jaren (ruimschoots) binnen de toegestane individuele referentiewaarde blijft en Delfland daarmee voldoet aan de eisen van de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet HOF).

Meerjarig EMU-saldo (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Exploitatiesaldo (voor bestemming resultaat)	13.515	24.320	27.390	33.009	36.349

Investeringsuitgaven (bruto)	-49.926	-48.538	-48.538	-45.426	-38.921
Afschrijvingen	60.400	53.223	54.406	55.547	56.471
Toevoegingen aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	7.600	7.600	7.600	7.600	7.600
Onttrekkingen aan voorzieningen ten gunste van de exploitatie	-850	-850	-850	-850	-850
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-7.600	-7.600	-7.600	-7.600	-7.600
Totaal EMU-saldo	23.140	28.155	32.408	42.281	53.049
Referentiewaarde EMU-saldo voor Delfland	-32.900	-32.900	-32.900	-32.900	-32.900

4 Financiële overzichten

4.1 Ontwikkeling kosten en opbrengsten¹

(Bedrag in € 1.000)	Rekening	Begroting					
Kosten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Externe rentelasten	20.627	21.909	33.977	33.221	32.357	31.433	30.414
Afschrijvingen van activa	39.173	40.931	60.400	53.223	54.406	55.547	56.471
Afschrijvingen van boekverliezen	5	0	0	0	0	0	0
Salarissen huidig personeel en bestuurders	28.513	30.184	31.846	32.452	32.505	31.499	31.657
Sociale premies	6.737	7.080	6.806	6.831	6.874	6.924	6.970
Overige personeelslasten	1.805	1.807	1.751	1.724	1.725	1.728	1.730
Personeel van derden	4.557	1.817	1.417	1.417	1.417	1.417	1.417
Duurzame gebruiksgoederen	1.605	908	2.173	1.358	1.178	1.118	1.118
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	841	1.022	882	926	926	926	926
Energie	2.530	2.308	2.080	2.133	2.133	2.133	2.133
Huren en rechten	925	833	897	415	415	415	415
Leasebetalingen operational lease	65.912	62.770	35.804	35.408	36.135	37.040	38.355
Pachten en erfpachten	0	4	4	4	4	4	4
Verzekeringen	246	298	289	289	289	289	289
Belastingen	1.743	2.011	2.011	2.011	2.011	2.011	2.011
Onderhoud door derden	9.984	10.802	9.052	8.269	8.158	8.158	8.158
Overige diensten door derden	43.375	33.407	35.033	34.658	35.408	32.493	32.568
Bijdragen aan bedrijven	0	65	51	51	51	51	51
Bijdragen aan overheden	0	290	804	304	304	304	304
Toevoegingen aan voorzieningen en reserves	8.149	7.988	7.400	7.400	7.400	7.400	7.400
Onvoorzien	0	1.300	1.450	1.450	1.450	1.450	1.450
Totaal kosten	236.726	227.734	234.125	223.546	225.145	222.340	223.841
Opbrengsten							
Externe rentebaten	-315	0	0	0	0	0	0
Baten i.v.m. salarissen en sociale lasten	-182	0	0	0	0	0	0
Uitlening van personeel	-582	-20	0	0	0	0	0
Verkoop van grond	-1.347	0	0	0	0	0	0
Verkoop van overige goederen	-326	-550	-100	-100	-100	-100	-100
Opbrengst uit grond en water	-524	-496	-496	-496	-496	-496	-496
Huuropbrengst uit overige eigendommen	-7.134	-5.105	-389	-389	-389	-389	-389
Diensten voor derden	-14.240	-12.244	-13.526	-12.376	-12.455	-12.549	-12.645
Bijdragen van overheden	-577	-505	-488	-172	-117	-117	-117
Waterschapsbelastingen totaal	-232.189	-231.278	-235.900	-237.689	-242.418	-246.138	-251.113
Kwijtscheldingen	16.846	11.151	6.618	6.753	6.892	7.033	7.176
Oninbaar verklaringen	3.589	3.935	3.864	3.872	3.956	4.011	4.097
Onttrekkingen aan voorzieningen	-2.300	-2.484	-2.494	-2.502	-2.627	-1.777	-1.777
Geactiveerde lasten	-6.100	-5.854	-4.728	-4.766	-4.780	-4.826	-4.826
Baten voorgaande jaren	10	0	0	0	0	0	0
Totaal opbrengsten	-245.372	-243.449	-247.640	-247.866	-252.535	-255.349	-260.190
Exploitatieresultaat voor verrekening reserves(- = nadeel)	8.646	15.715	13.515	24.320	27.390	33.009	36.349
<i>mutatie reserves</i>							
Toevoegingen aan reserves	0	0	4.764	4.887	5.163	5.315	5.052
Onttrekkingen aan reserves	-2.245	-1.075	-2.440	-1.710	-1.670	-275	-275
Exploitatieresultaat na verrekening reserves(- = nadeel)	10.891	16.790	11.191	21.143	23.897	27.969	31.572

¹ De jaarschijf 2016 geeft de initiële begroting van 2016 weer. Hierin zijn dus niet de mutaties van BURAP verwerkt.

4.2 Ontwikkeling geraamde investeringen

De voor 2017 opgenomen investeringsramingen zijn getoetst op realisme en haalbaarheid in de planvorming en de uitvoering. Dat laat onverlet dat zich toch nog onvoorziene gebeurtenissen kunnen voordoen die zich vertalen in een afwijking in de realisatie. Daarnaast wordt voor elk in 2017 te starten project een investeringsplan en krediet aan de VV gevraagd. De totale raming voor 2017 bedraagt € 49,6 miljoen.

Ontwikkeling geraamde Investeringen 2017 – 2021 per programma

Programma (* € 1 miljoen)	2017	2018	2019	2020	2021
Klimaatadaptatie, veiligheid en Stedelijk waterbeheer	21,1	25,3	24,8	24,0	21,6
Gezond, schoon en zoet water	1,5	1,8	5,5	2,3	0,4
Watersysteem	15,4	19,6	16,0	16,0	16,0
Afvalwaterketen en zuiveren	2,8	1,3	2,0	3,1	0,9
Financiën, duurzaamheid en innovatie	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	6,1	0,5	0,2	0,0	0,0
Nog in te plannen					6,5
Totaal	49,9	48,5	48,5	45,4	45,4

4.3 Overzicht programma's naar taken.

De onderstaande tabel geeft de verdeling van de saldi van de programma's naar de hoofdtaken Watersysteemheffing (Ws) en Zuiveringsheffing (Zh) weer voor doorbelasting bedrijfsvoering.

Programma (bedrag * € 1 miljoen)	Begroting 2017			Begroting 2018			Begroting 2019		
	Ws	Zh	Totaal	Ws	Zh	Totaal	Ws	Zh	Totaal
Klimaatadaptatie, veiligheid en Stedelijk waterbeheer	30,9	0,0	30,9	24,8	0,0	24,8	24,8	0,0	24,8
Gezond, schoon en zoet water	2,2	0,0	2,2	2,2	0,0	2,2	2,2	0,0	2,2
Watersysteem	33,0	0,0	33,0	31,8	0,0	31,8	31,2	0,0	31,2
Afvalwaterketen en zuiveren	0,0	98,6	98,6	0,0	95,5	95,5	0,0	95,5	95,5
Financiën, duurzaamheid en innovatie	6,4	3,4	9,7	6,2	3,4	9,6	6,0	3,3	9,3
Bestuur, organisatie en instrumenten	20,2	6,9	27,1	19,3	6,6	26,0	20,3	7,1	27,4
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-84,6	-128,1	-212,8	-84,5	-126,4	-210,9	-84,9	-129,3	-214,2
Totaal	8,1	-19,3	-11,2	-0,2	-21,0	-21,1	-0,4	-23,5	-23,9

Programma (bedrag * € 1 miljoen)	Begroting 2020			Begroting 2021		
	Ws	Zh	Totaal	Ws	Zh	Totaal
Klimaatadaptatie , veiligheid en Stedelijk waterbeheer	23,7	0,0	23,7	23,2	0,0	23,2
Gezond, schoon en zoet water	1,8	0,0	1,8	1,8	0,0	1,8
Watersysteem	30,4	0,0	30,4	29,5	0,0	29,5
Afvalwaterketen en zuiveren	0,0	96,4	96,4	0,0	96,6	96,6
Financiën, duurzaamheid en innovatie	6,0	3,3	9,4	6,0	3,4	9,4
Bestuur, organisatie en instrumenten	17,9	6,0	23,9	18,0	6,0	24,0
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-84,5	-129,0	-213,5	-85,2	-131,0	-216,2
Totaal	-4,7	-23,3	-28,0	-6,6	-25,0	-31,6

4.4 Balansontwikkeling

(Bedrag in € 1000)	Rekening			Begroting			
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Activa							
(Im)materiële vaste activa	857.654	858.603	814.052	778.476	743.300	708.576	674.529
Onderhanden werk	52.378	69.337	99.206	127.274	154.942	178.310	194.078
Financiële vaste activa	995	900	900	900	900	900	900
Kortlopende vorderingen	38.330	30.000	35.000	35.000	35.000	35.000	35.000
Totaal activa	949.357	958.840	949.158	941.650	934.142	922.786	904.507
Passiva							
Algemene reserves	41.960	73.151	79.080	95.554	114.722	140.492	169.823
Bestemmingsreserves	22.678	18.549	26.574	33.775	42.592	50.105	57.399
Exploitatie saldo	10.891	0	0	0	0	0	0
Voorzieningen	8.785	10.379	9.212	7.065	4.879	3.391	2.312
Rekening courant	38.865	55.000	55.000	55.000	55.000	55.000	55.000
Kortlopende financiering	25.000	41.332	32.667	19.319	2.575	-23.231	-59.313
Opgenomen geldleningen	520.588	470.588	470.588	470.588	470.588	470.588	470.588
PPS lening	249.798	274.840	261.036	245.348	228.785	211.440	193.698
Netto vlottende schulden	30.792	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
Totaal passiva	949.357	958.840	949.158	941.650	934.142	922.786	904.507

5 Verbonden partijen

5.1 Direct verbonden partijen

Het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen komt altijd voort uit het publiek belang. Verbindingen met derde partijen zijn een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Per partij (een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie) is sprake van een financieel en een bestuurlijk belang.

Financieel belang: 'een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt'.

Bestuurlijk belang: 'zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht'.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de met Delfland verbonden partijen en de eventuele ontwikkelingen voor 2017. Voor een meer volledig overzicht van relevante gegevens met betrekking tot de verbonden partijen wordt verwezen naar de 'Nota verbonden partijen.'

Garantstellingen

Aan diverse verbonden partijen zijn financiële garanties verleend. Van de verleende garanties wordt het volgende overzicht gegeven:

Overzicht verleende garanties per 1-1-2017

Verbonden partij	Geldgever	% deelneming	Hoofdsom	Rente%	Restant schuld 31 december 2016	Gegarandeerde restantschuld
DRSH Zuiveringssslib N.V. (HVC)	NWB	24,00%	43.914.800	div	27.157.500	6.517.800
Regionale belastinggroep	NWB	52%	4.006.000	div	3.850.000	1.564.343
Aquon	NWB	5,97%	16.655.000	div	15.408.333	919.877
Totaal			64.575.800		46.415.833	9.002.020

Direct verbonden partijen

De direct verbonden partijen betreft partijen waarin Delfland, conform de definitie van verbonden partijen, zowel een bestuurlijk als financieel belang heeft.

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)		
Vestigingsplaats	Den Haag	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap	
Ingangsdatum	1954	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Als huisbankier van de waterschappen levert de NWB diensten op het gebied van betalingsverkeer, electronic banking en consultancy. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen, Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.	
Financieel belang Delfland	Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de NWB. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt in totaal € 114.425.	
Bestuurlijk belang Delfland	Het bestuurlijk belang wordt gestalte gegeven door deel te nemen aan de algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem en ieder aandeel B geeft recht op 4 stemmen.	
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	1.399	1.303
-Vreemd vermogen	89.714	86.946
-Jaarresultaat	95	49
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten	
Risico's		

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Overige informatie

Begin 2011 heeft de NWB Bank besloten tot een maximale reservering van de jaarlijkse winsten, zolang niet wordt voldaan aan de Bazelse 3%-norm voor leverage ratio. Deze ratio van de NWB is nu minder dan 2%. Om in de aanloop naar 2018 toe te groeien naar de voorsnog vereiste norm van 3%, is de winst over 2011 ingehouden. Ook voor toekomstige winsten is het voornemen om deze in te houden en dus geen dividend uit te keren.

GR Slibverwerking

Vestigingsplaats	Rotterdam	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Ingangsdatum	1 januari 2010	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De GR behartigt de belangen van de deelnemende waterschappen op het terrein van: het (doen) transporteren van zuiveringsslib naar eindbestemmingen; het gecontroleerd (doen) storten of verwerken van zuiveringsslib; het (doen) afvoeren of storten van asresten of andere restproducten van de verwerking van zuiveringsslib; het (doen) afzetten van zuiveringsslib en/of restproducten; het produceren van duurzame energie en de interne afzet daarvan.	
Financieel belang Delfland	Samen met vier andere waterschappen participeert Delfland in de GR Slibverwerking. De GR houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in het kapitaal van NV Huisvuilcentrale Noord-Holland (HVC). De GR ontvangt jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC en betaalt deze door aan de deelnemende waterschappen.	
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland heeft één hoogheemraad zitting in het algemeen- en het dagelijks bestuur van de GR. De GR heeft één vertegenwoordiger benoemd in de Raad van Commissarissen van HVC.	
Financiële kerncijfers (€):	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	0	0
-Vreemd vermogen	18.044	18.044
-Jaarresultaat	0	0
Relatie met programma	Afvalwaterketen en zuiveren	
Verantwoordelijke sector / team	ZTO / PCA	

Risico's:

Via haar deelname in de gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009 staat Delfland garant voor 24% van overeenkomsten voor geldlening die HVC is aangegaan voor de slibverwerkingsinstallatie. In 2016 heeft het bestuur van de GR ingestemd met het herfinancieren van aflopende leningen voor investeringen in de slibverbrandingsinstallatie. In totaal staat de GR per 31 december 2016 garant voor in totaal € 27,2 miljoen. Het aandeel van Delfland in de GR is 24%, zodat sprake is van een verleende garantie van maximaal € 6,5 miljoen.

Overige informatie

De Algemene Vergadering van Aandeelhouders van HVC heeft op 4 juli 2013 ingestemd met de continuering van het aandeelhouderschap B van de GR Slibverwerking in HVC. Daarmee is bereikt dat de waterschappen alleen garant staan voor activiteiten die een directe relatie hebben met de slibverwerking.

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' CV

Vestigingsplaats	Naaldwijk	
Rechtsvorm	Commanditaire Vennootschap	
Ingangsdatum	16 mei 2002	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het doel is het verbreden van de Westlandse economie en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Dit betreft een PPS-constructie uit 2002 met indertijd drie overheidspartijen (gemeente Westland, provincie Zuid-Holland, Delfland) en een private partij (BNG g.o.). Delfland heeft bij de oprichting in 2002 hieraan deelgenomen om vanuit dit samenwerkingsverband in de planvorming een aantal ABC Delfland maatregelen in het Westland zeker te stellen (en werk met werk te maken). Vanwege verschillende omstandigheden, waaronder de recessie zijn de plannen aangepast, is Delfland in 2015 uit de PPS getreden en heeft Delfland zijn belang op een andere manier geborgd.	
Financieel belang Delfland	Delfland heeft sinds 2002 een belang in de Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' CV. Dit belang is gemaximeerd op € 903.023. Eind 2014 heeft de laatste kapitaalstortingen plaatsgevonden van € 102.310 plaatsgevonden. De totale kapitaalstorting bedraagt nu € 903.023. Op basis van in 2015 gemaakte afspraken (Allonge) is dit 2% van het eigen vermogen	
Bestuurlijk belang Delfland	Delfland is in deze CV stille vennoot. De bestuurlijke vertegenwoordiging van Delfland wordt gevormd door één lid van het dagelijks bestuur (i.c. de dijkgraaf) in de raad van vennoten van de CV.	
Financiële kerncijfers:(in € 1.000)	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	19.831.000	19.831.000

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' CV		
-Vreemd vermogen		
-Jaarresultaat	-169	165
Relatie met programma	Watersystemen	
Risico's	Zie onder Holding IOPW NV.	
Overige informatie		
De verenigde vergadering heeft op 2 juli 2015 met het voorstel ingestemd om uit het samenwerkingsverband IOPW te treden. Delfland heeft eind 2015 zijn aandelen in de Holding overgedragen aan de gemeente Westland. Hiermee is het samenwerkingsverband beëindigd. Conform de afspraken behoudt Delfland als "stille" vennoot wel zijn ingelegd vermogen ter grootte van circa € 0,9 miljoen in de commanditaire vennootschap. Het belang van Delfland is onder andere vanwege een extra kapitaalstorting door de overgebleven partijen afgenomen tot 2%. De VV heeft hier kennis van genomen. Na opheffen van de BV/CV-constructie wordt na verrekening van winst/verlies dit ingelegd vermogen aan Delfland uitgekeerd. Naar verwachting is dat in 2030. De inzet van Delfland beperkt zich tot het jaarlijks ondertekenen van de jaarstukken van de C.V..		

Regionale Belastinggroep (RBG)		
Vestigingsplaats	Schiedam	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Ingangsdatum	1 januari 2010	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)		
De doelstelling van de gemeenschappelijke regeling is om de kwaliteit van de werkprocessen en de kennis op het gebied van belastingen te waarborgen en te komen tot een kostenreductie.		
De RBG heft en int de waterschapsbelastingen voor de Hoogheemraadschappen van Schieland en de Krimpenerwaard en Delfland en de gemeentelijke belastingen voor de gemeenten Delft (vanaf 2013), Vlaardingen (vanaf 2014) en Schiedam (vanaf 2015).		
Financieel belang Delfland		
Delfland betaalt voor de door de RBG verrichte diensten en is volledig financieel aansprakelijk. De bijdrage van Delfland voor 2016 bedraagt op basis van de begroting 2016 van de RBG € 7.154.000.		
(Indien Delfland, in overeenstemming met het coalitie-akkoord, besluit tot afschaffing van de kwijschelding voor de zuiveringsheffing dan zal de vermelde bijdrage voor een nog nader te bepalen bedrag hoger worden).		
Bestuurlijk belang Delfland		
Namens Delfland hebben twee hoogheemraden zitting in het algemeen bestuur van de RBG. De dijkgraaf is plaatsvervangend lid.		
Financiële kerncijfers (€):	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	2.604.000	2.247.000
-Vreemd vermogen	787.000	362.000
-Jaarresultaat	1.245.000	2.186.000
<i>Kosten</i>		
Bijdrage aan RBG	7.200.000	7.363.000
Relatie met programma	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	
Risico's		
Overige informatie		
. De RBG verwacht in de toekomst gecontroleerd verder te groeien door aansluiting van meer inliggende gemeenten.		

Aquon		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Ingangsdatum	1 juli 2011	
<i>Algemeen belang</i>		
De regeling heeft tot doel het verrichten van laboratoriumwerkzaamheden (bemonstering en analyse) voor de deelnemers en hierbij te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging, kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.		
Delfland is mede-eigenaar, met een aandeel van 6,1 % in de omzet 2015. De bijdrage van Delfland voor 2015 bedroeg in totaal € 1,2 miljoen.		
Bestuurlijk belang Delfland		
Een hoogheemraad heeft zitting in het algemeen bestuur.		
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	2.448.000	1.918.000
-Vreemd vermogen	8.743.000	9.410.000
-Jaarresultaat	529.000	1.918.000
Relatie met programma	Gezond schoon en zoetwater	
Risico's		

Aquon			
Overige informatie			
<p>AQUON bundelt de laboratoriumwerkzaamheden van negen waterschappen. Aan de gemeenschappelijke regeling nemen, naast Delfland, ook de waterschappen Hollandse Delta, Brabantse Delta, De Dommel, AA en Maas en Rivierenland deel en de hoogheemraadschappen van Rijnland, Schieland en de Krimpenerwaard en Stichtse Rijnlanden.</p>			
Het Waterschapshuis			
Vestigingsplaats	Amersfoort		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Ingangsdatum	2005 (Stichting), vanaf 2010 GR		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)			
<p>Het Waterschapshuis (HWH) is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de 23 waterschappen op het gebied van informatie- en communicatietechnologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen en de andere overheden die actief zijn in de natte sector. Onder begeleiding van Het Waterschapshuis spannen de waterschappen zich gezamenlijk in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening naar burgers en bedrijven te verbeteren. Daarnaast is het streven gericht op een aanzienlijke kostenbesparing op alle ICT-uitgaven.</p>			
Financieel belang Delfland			
De bijdrage van Delfland voor 2015 bedroeg in totaal € 677.000. De bijdrage van Delfland voor 2017 bedraagt in totaal € 657.000.			
Bestuurlijk belang Delfland			
Delfland is vertegenwoordigd in het algemeen bestuur van de GR en in de Opdrachtgeverstafel.			
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015		31-12-2014
-Eigen vermogen	2.523.225		1.471.895
-Vreemd vermogen	0		0
-Jaarresultaat	-14.427		533.829
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Overige informatie			
<p>In 2010 is besloten HWH om te vormen van een stichting naar een GR met als doel meer sturingsmogelijkheden te geven op de activiteiten van HWH. De feitelijke transitie van de activiteiten en de activa en passiva van de stichting naar de GR heeft plaatsgevonden in 2013. In 2014 is een nieuwe uitgewerkte koers voor HWH vastgesteld met o.a. de Koersnotitie HWH 2.0 en de gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling. In 2015 is de organisatorische invulling van de Opdrachtgeverstafel rondgekomen en zijn het dienstverleningshandvest en het model dienstverleningsovereenkomst vastgesteld. De nieuwe koers HWH 2.0 kent een duidelijke, ook financiële, splitsing tussen collectieve en facultatieve programma's en het HWH is kleiner van omvang en meer resultaatgericht opgezet.</p>			
Unie van Waterschappen			
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Vereniging		
Ingangsdatum	1927		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)			
<p>De Unie treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de Rijksoverheid en organisaties als het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De Unie neemt ook het initiatief zelf onderwerpen op de politieke agenda te zetten.</p>			
Visie			
<p>De Unie van Waterschappen wil leidend zijn in de strategische discussie over regionaal waterbeheer in zowel de nationale als de internationale context, met als doel 'Duurzaam waterbeheer'.</p>			
Financieel belang Delfland	Jaarlijks wordt contributie betaald aan de Unie. Voor 2015 bedroeg de contributie afgerond € 595.000.		
Bestuurlijk belang Delfland	In de ledenvergadering hebben de voorzitters van alle waterschappen zitting.		
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015		31-12-2014
-Eigen vermogen	-/-170		813.000
-Vreemd vermogen	6.533.000		6.946.000
-Jaarresultaat	-983.000		-27.000
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Risico's			
Overige informatie			

Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen		
Vestigingsplaats	Delft	
Rechtsvorm	Vereniging	
Ingangsdatum	22 december 1910 (als Zuid-Hollandse Waterschapsbond, vanaf 27 juli 2007 verder als vereniging)	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De vereniging heeft tot doel de behartiging van de belangen van de waterschappen in het algemeen en in het bijzonder van die, welke geheel of gedeeltelijk in de provincie Zuid-Holland zijn gelegen.	
Financieel belang Delfland	Jaarlijkse contributie € 1.500. Daarnaast droeg de vereniging zorg voor de inning van de door de provincie Zuid-Holland in rekening gebrachte kosten voor muskusrattenbestrijding.	
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland zit de dijkgraaf in het bestuur van de vereniging.	
Financiële kerncijfers (€):	31-12-2013	31-12-2012
-Eigen vermogen	18.480	14.028
-Vreemd vermogen		
-Jaarresultaat	4.450	243
Relatie met programma	Watersystemen	
Risico's		
Overige informatie	M.i.v. 2012 is de muskusrattenbestrijding de verantwoordelijkheid geworden van de waterschappen en verloopt de vergoeding niet mee via de vereniging, maar is een overeenkomst van kosten voor gemene rekening aangegaan opgesteld tussen verschillende waterschappen.	

Muskusrattenbestrijding		
Vestigingsplaats	Houten (Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden)	
Rechtsvorm	Overeenkomst van kosten voor gemene rekening (KvGR)	
Ingangsdatum	1-1-2012	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Muskusrattenbestrijding is de verantwoordelijkheid geworden van de waterschappen.	
Financieel belang Delfland	Bijdrage van 5,3% van de totale kosten. Voor 2017 bedragen de geschatte kosten ca. € 521.434,- (excl. Eventuele frictiekosten)	
Bestuurlijk belang Delfland	Bestuurlijk overleg met per waterschap 1 collegelid	
Financiële kerncijfers (€):	Niet van toepassing	Niet van toepassing
-Eigen vermogen		
-Vreemd vermogen		
-Jaarresultaat		
Relatie met programma	Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid	
Risico's	De werkelijke kosten worden achteraf doorberekend o.b.v. de vooraf afgesproken verdeelsleutels.	
Overige informatie.	.KvGR is een vorm van samenwerking waarbij geen rechtspersoon of orgaan wordt opgericht; het is een bijzondere vorm van doorbelasting van kosten. Met het aangaan van een overeenkomst voor gemene rekening wordt voorkomen dat de kosten die door een waterschap voor een prestatie worden gemaakt, welke prestatie ook wordt uitgevoerd voor een ander waterschap, bij doorberekening aan het andere waterschap met BTW moeten worden belast	

5.2 Indirect verbonden partijen

Naast de partijen die volgens bovengenoemde definitie zijn aan te merken als verbonden partij, zijn er ook partijen waarmee Delfland indirect verbonden is. Bij deze partijen is er wel sprake van een financieel belang maar ontbreekt het directe bestuurlijke belang in de indirect verbonden partij, bijvoorbeeld omdat de indirect verbonden partij een stichting is. Een andere mogelijkheid is dat een verbonden partij bijvoorbeeld aandeelhouder of bestuurder is van de, achterliggende, en daarmee indirect verbonden partij. Hoewel er in voorkomende gevallen volgens de letter van de definitie dus geen sprake is van een verbonden partij, is het bestaan van een financieel belang reden genoeg om ook aan deze indirect verbonden partijen aandacht te besteden.

HVC			
Vestigingsplaats	Alkmaar		
Rechtsvorm	NV		
Ingangsdatum	1-1-2010 (HVC opgericht op 10 april 1991)		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	NV HVC is een overheidsvennootschap van 52 gemeenten en 6 waterschappen die samenwerken op het gebied van afvalbeheer en duurzame energie.		
Financieel belang Delfland	In verband met leningen aan HVC ten behoeve van slibverbrandingsactiviteiten heeft Delfland, samen met de andere waterschappen in de GR, een hoofdelijke garantstelling afgegeven aan de NWB.		
Bestuurlijk belang Delfland	Geen; de GR Slibverwerking 2009 houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in HVC. Daarnaast zit er namens de GR één vertegenwoordiger in de RvC van HVC.		
Financiële kerncijfers (x € 1.000):	31-12-2015	31-12-2014	
-Eigen vermogen	82.032.000	68.309.000	
-Vreemd vermogen	703.000.000	730.080.000	
-Jaarresultaat	13.476.000	5.135.000	
Relatie met programma	Afvalwaterketen en zuiveren		
Risico's	Per 31 december 2016 bedraagt de restant hoofdsom van alle aan HVC gegarandeerde geldleningen € 53,8 miljoen.		
Overige informatie	Wanneer binnen een periode van drie jaar mocht blijken dat de verwachtingen van de waterschappen in de meerwaarde van de samenwerking niet bewaarheid kunnen worden en partijen geen vertrouwen meer hebben dat die meerwaarde alsnog bereikt wordt, dan zijn partijen gehouden aan het beëindigen van de samenwerking hun volle medewerking te verlenen op een wijze die recht doet aan de wederzijdse belangen en het vertrouwen waarmee de samenwerking gestart is.		

Stowa			
Vestigingsplaats	Den Haag (statutair)		
Rechtsvorm	Stichting		
Ingangsdatum	13 september 1971 (als STORA, m.i.v. 1992 STOWA)		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	STOWA ontwikkelt, vergaart en verspreidt kennis die nodig is om de opgaven waar waterbeheerders voor staan, goed uit te voeren.		
Financieel belang Delfland	De reguliere jaarlijkse bijdrage voor 2016 is € 449.000.		
Bestuurlijk belang Delfland	Geen; er zitten minimaal 4 en maximaal 6 waterschapsvertegenwoordigers in het bestuur van Stowa.		
Financiële kerncijfers (x € 1.000):	31-12-2011	31-12-2010	
-Eigen vermogen	4.437	4.437	
-Vreemd vermogen	2.067	2.067	
-Jaarresultaat	136	136	
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Risico's			
Overige informatie			

6 Bijlagen

6.1 *Lijst van begrippen en afkortingen*

Activa

Overzicht van bezittingen en vorderingen op de balans.

Afschrijving

Jaarlijkse afboeking van een deel van de boekwaarde van een geactiveerd goed. De jaarlijkse afschrijving brengt de waardevermindering van het actief tot uitdrukking. De afschrijving wordt ten laste gebracht van de rekening, samen met de toegerekende rente (samen ook wel kapitaallasten genoemd).

Balans

Overzicht van bezittingen en vorderingen enerzijds (activa) en het vermogen en schulden anderzijds (passiva).

BBVW

Het Besluit Begroting en verantwoording Waterschappen bevat de comptabiliteitsvoorschriften voor waterschappen. Hierin staat aan welke voorwaarden begrotingen en verantwoordingen moeten voldoen. Doel is eenduidige financiële stukken, zodat de verenigde vergadering en toezichthouders (provincie en CBS) weten wat ze lezen. Het BBVW is vanaf 2009 van kracht en probeert de financiële verslaglegging van waterschappen zoveel mogelijk te richten naar de financiële spelregels in de private sector.

Begrotingswijziging

Een aanpassing van ramingen in de begroting gedurende het jaar waarin de begroting in uitvoering is. Begrotingswijzigingen worden door de verenigde vergadering vastgesteld.

Bestemmingsreserve

Reserve waaraan door de verenigde vergadering een specifieke bestemming is gegeven.

Dotatie

Toevoeging aan reserve of voorziening.

Eigen vermogen

Dat deel van het vermogen dat in eigen bezit is, Op de balans zijn dat aan de passief zijde de algemene reserve, de bestemmingsreserves en een eventueel voordeling exploitatieresultaat.

Egalisatiereserve

Een aangehouden reserve voor het opvangen van schommelingen in de bedrijfsvoering of tarieven.

Financiering

De wijze waarop het hoogheemraadschap in de behoefte aan geld en kapitaal voorziet: het geldbeheer. Uitgaven en inkomsten gaan niet altijd gelijk op en voor investeringen wordt in principe geld geleend. Daardoor kunnen overschotten of tekorten ontstaan. Op de geld- en kapitaalmarkt wordt zonodig geld uitgezet of aangetrokken.

Gemeenschappelijke regeling

Een publiekrechtelijke samenwerkingsvorm, op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen, tussen gemeenten en/of waterschappen en/of provincies en/of het Rijk. Het is een (vergaande) vorm van verbonden partij.

HVC

Huisvuilcentrale Noord Holland.

IBA

Individuele Behandeling Afvalwater. In gebruik op locaties die niet op gemeentelijke riolering zijn aangesloten.

Investeringsplanning

Het overzicht met alle investeringen die in de begroting zijn opgenomen en die door middel van een krediet worden gefinancierd.

Kapitaallasten

Lasten voor afschrijving en rente op activa.

Kostensoort

Indeling van baten en lasten naar aard, Voorbeelden van kostensoorten zijn personele uitgaven, kapitaallasten, rentebaten, heffingen en retributies.

Kredieten

Het beschikbaar stellen van financiële middelen door de verenigde vergadering voor het doen van een investering. Aan de lening wordt rente toegekend. Samen met de afschrijving lasten vormen deze de kapitaallasten.

KRW

Europese Kaderrichtlijn Water.

NVO

Natuurvriendelijke oevers.

OAS

Optimalisatiestudie afvalwatersysteem.

Onttrekking

Verlaging van een reserve of voorziening.

Passief

Overzicht op de balans met eigen en vreemd vermogen.

Planning & Control

Het proces waarbij aansturing van de organisatie plaatsvindt door het formuleren van doelen, het aangeven van termijnen, het beschikbaar stellen van middelen, het aanwijzen van verantwoordelijken, het volgen van de uitvoering, het normeren van de gewenste effecten, het meten van resultaten en het informeren van alle betrokkenen. De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken en verifiëren van budgetten in het kader van de begrotingscyclus.

PPS

Publiek private samenwerking. Daar waar de overheid met marktpartijen samenwerkt om iets te realiseren en waar bepaalde samenwerkingsvormen voor bedacht worden. Een voorbeeld binnen Delfland is de zuiveringsinstallatie in de Harnaschpolder.

Programmabegroting

Het overzicht van geraamde (verwachte) kosten en opbrengsten in een bepaald jaar, opgezet volgens de begrotingsvoorschriften (BBVW). De begroting wordt jaarlijks door de verenigde vergadering vastgesteld. De door de verenigde vergadering (jaarlijks in november) vastgestelde begroting wordt ook wel primitieve begroting genoemd. In de loop van het jaar waarin de begroting wordt uitgevoerd worden er wijzigingen op aangebracht (die door de verenigde vergadering worden vastgesteld). Daarom zal de uiteindelijke begroting per 31 december afwijken van de primitieve begroting. De begroting wordt ingedeeld in een aantal programma's, waarbinnen de doelstellingen zijn geformuleerd, die veelal voortvloeien uit het coalitie akkoord.

RBG

De Regionale Belastinggroep. Deze gemeenschappelijke regeling is belast met de heffing en invordering van de waterschapsbelastingen.

Reserve

Een bedrag dat is gereserveerd voor het doen van toekomstige uitgaven. De reserves staan op de balans en maken onderdeel uit van het eigen vermogen.

Er zijn twee soorten van reserves:

- Algemene reserves voor uitgaven waarvan aard en omvang nog niet bekend zijn. Binnen Delfland zijn dat de reserve weerstandsvermogen en de algemene reserve;
- Bestemmingsreserves: reserve waaraan een specifieke bestemming is gegeven.

SSK

Standaard Systematiek Kostenramingen.

Subsidies

Een bijdrage van een derde om een bepaalde activiteit te ondersteunen. De verstrekker stelt meestal voorwaarden aan besteding en verantwoording van de subsidiegelden.

Treasury

Het beheer van geldstromen, zoals het aantrekken of het (tijdelijk) wegzetten van gelden.

Voorzieningen

Een gereserveerd aandeel voor toekomstige uitgaven waarvan de aard en de omvang in meer of mindere mate bekend zijn of om fluctuaties in (exploitatie)kosten op te vangen. Voorzieningen staan op de balans en vormen geen onderdeel van het eigen vermogen.

VPP

Vispaaiplaatsen.

Vreemd vermogen

Dat deel van de passief zijde van de balans dat geen eigen vermogen is. Dat zijn voorzieningen, leningen en openstaande crediteuren.

Weerstandscapaciteit

De mate waarin het de verenigde vergadering vrij staat om tegenvallers (niet begrote kosten) te dekken door financiële middelen vrij te maken zonder direct te hoeven bezuinigen.

Weerstandsvermogen

Het vermogen van Delfland om ook in ongunstige tijden haar activiteiten te kunnen voortzetten.

6.2 Investerings op projectniveau

Naam project (bedragen in €)	Nummer	Programma lijn	Plan	Krediet	Realisatie t/m 2015 en raming 2016 (Burap)	Raming 2017
Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid						
Kadeverb. Delflandse Dijk 7 en 12	701734	Veiligheid	830.000	778.000	269.961	100.000
Delflandse Buitensluis	701817	Veiligheid	1.310.000	1.213.000	459.253	700.000
BGO groene kades	701916 (Totaal)	Veiligheid	35.731.000	35.731.000	1.836.600	850.000
BGO wegen op kades (incl.binnenst.)	701818	Veiligheid	6.250.000	2.000.000	17.311	2.500.000
BGO complex 2020	701753	Veiligheid	9.500.000	9.500.000		3.188.000
Verbeteren stabiliteit minder risicovolle keringen 2020 PMB		Veiligheid				1.200.000
Nader onderzoek 1ste toetsronde op STBU, Piping; totaal 116 km		Veiligheid				
Waterkerende constructies		Veiligheid				150.000
Toetsen 40 km nut en noodzaak-studie opwaardering polderkaden		Veiligheid				100.000
Kunstwerken		Veiligheid				
Niet waterkerende objecten		Veiligheid				
Verbeteren stabiliteit overige keringen		Veiligheid				100.000
HWBP 2011 tm 2021	701606	Veiligheid	61.500.000	61.500.000	49.756.755	12.238.000
Totaal Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid			115.121.000	110.722.000	52.339.880	21.126.000
Gezond, schoon en zoet water						
Waterharmonica	701835	Zelfvoorz.		195.000	239.540	500.000
Nog in te vullen lokale knelpunten		Knelpunten				700.000
Nog in te vullen zwemwateren		Zwemwater				400.000
Totaal Gezond, schoon en zoet water			0	195.000	239.540	1.600.000
Watersysteem						
Gemaal Dorppolder	701577	IWS	3.900.000	3.470.000	330.000	189.000
Gemaal Ackerdijksepolder	701667	IWS	2.395.000	2.315.000	1.336.436	242.000
Waterspoorpark - Park 't Loo	701706	IWS	2.459.892	2.459.892	1.702.685	817.000
Waterberging Oude pld van Pijnacker	701743	IWS	1.570.000	1.531.000	612.106	720.000
Waterberging bergboezem	701749	IWS	4.590.000	4.520.000	934.257	1.868.000
Watergang Noord-Zuidverbinding	701750	IWS	735.000	707.000	271.634	269.000
Vullen/ledigen bergboezem	701751	IWS	1.655.000	1.613.000	246.776	887.000
Groot onderhoud 7 gemalen van het watersysteem	701798	IWS	5.535.000	4.932.000	84.174	2.300.000
Verbetering Waterhuishouding Korftlaan	701842	IWS	2.285.000	133.000	131.511	1.100.000
Nieuw gemaal Klaas Engelbrechtspolder	701843	IWS	2.490.000	2.393.000	164.145	520.000
Vervanging BOS Delfland	701866	IWS	505.000	468.000	340.435	50.000
Gemaal Westwijk Vlaardingen	701873	IWS		40.000	64.186	200.000
Duikers Schiedam-west	701908	IWS		46.500	46.000	250.000
Nog in te vullen inundatie	701670	IWS				1.000.000
Pijplijn Groot onderhoud gemalen	701928	IWS				100.000
Gemaal Ypenburg	701897	IWS	760.000	692.000	87.862	700.000
Waterschap Informatie Systeem		IWS				150.000
Onderhoudsbeheersysteem (baggeren)		IWS				100.000
Programmatische aanpak KRW-opgave natte ecologische zones 2016-2021	701956	IWS	18.285.000	13.000.000		3.000.000
Nog in te vullen vismigratie	701927	IWS	0	0		975.000
Totaal watersystemen			47.164.892	38.320.392	6.352.207	15.437.000

Naam project (bedragen in euro)	Nummer	Programma lijn	Plan	Krediet	Realisatie t/m 2015 en raming 2016 (Burap)	Raming 2017
Afvalwaterketen & Zuiveren						
Aanp. leiding Blankenburgtunnel	701898	Transport		52.000	113.374	25.000
Analyse apparatuur beluchtingtanks		Transport				100.000
Groen gas De Groote Lucht		Transport				2.200.000
Zoetwaterfabriek De Groote Lucht	701868	Hergebruik		1.400.850	403.414	400.000
Aanp. Installaties en constructies	701924	Hergebruik				300.000
<i>totaal Afvalwaterketen & Zuiveren</i>			0	1.452.850	516.788	3.025.000
Financiën, duurzaamheid en innovatie						
Vervanging GIDS naar MIS	701773	Financiën		90.000	90.000	1.900.000
Vervanging Persmaster naar MIS	701774	Financiën				850.000
<i>Totaal Financiën, duurzaamheid en innovatie</i>			0	90.000	90.000	2.750.000
Bestuur, organisatie en instrumenten						
Nieuwe huisvesting c.s.	701752	Organisatie	18.800.000	18.800.000	14.721.823	4.000.000
Buitenterrein	701900	Organisatie	1.000.000	1.000.000		400.000
LED-verlichting (aanlichten gevel)	zie 701752	Organisatie				40.000
Aanleg Lan en actieve netwerk- componenten in Nwe Huisvesting	701901	Organisatie	550.000	550.000	50.000	500.000
Upgrade Office pakket	701764	Organisatie				150.000
Upgrade OS (virt.) pc's.	701765	Organisatie				100.000
Vervanging desktops	701768	Organisatie				60.000
Verv desktops door thin clients	701769	Organisatie				180.000
Migratie MS-applicaties naar cloud	701941	Organisatie	600.000	600.000	175.000	425.000
Cybersecurity		Organisatie				200.000
<i>Totaal Bestuur, organisatie en instrumenten</i>			20.950.000	20.950.000	14.946.823	6.055.000
Totaal investeringen 2017			183.235.892	171.730.242	74.485.238	49.993.000

6.3 Overzicht prestatie-indicatoren

Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer – programma A

Prestatie-indicatoren met streefwaarden

Percentage toetsopgave gerealiseerd.

	2017	2018	2019	2020	2021
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	10%	30%	50%	70%	90%
Regionale waterkeringen (397 kilometer)	5%	15%	30%	50%	70%

Prestatie-indicatoren met streefwaarden

Percentage keringen op orde op basis van toetsresultaat 2015 (primair) en toetsresultaat 2012 (regionaal).

	2017	2018	2019	2020	2021
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	100%				
Regionale waterkeringen (397 kilometer)	90%	93%	95%	97%	98%

Prestatie-indicatoren met streefwaarden

(2) Strategisch omgevingsmanagement

	2017	2018	2019	2020	2021
PI en streefwaarde worden ontwikkeld in proces Kadernota 2018					

Prestatie-indicatoren met streefwaarden

(4) Afhandeling Wateradviezen binnen gestelde termijn

	2017	2018	2019	2020	2021
Percentage afgehandeld binnen gestelde termijn	100%	100%	100%	100%	100%

Gezond, schoon en zoet water – programma B

Prestatie indicatoren met streefwaarden:

Chemische waterkwaliteit	2017	2018	2019	2020	2021
1) Stikstofgehalte West- en Oostboezem	3,1 & 2,1 mg/l	2,9 & 2,1 mg/l	2,7 & 2,1 mg/l	2,5 & 2,0 mg/l	2,4 & 2,0 mg/l
2) In % de afname van de overschrijding van de norm van bestrijdingsmiddelen ten opzichte van 2013 (volgens de landelijke beoordelings-systematiek)	35%	45%	55%	65%	75%
3) In % het aantal aangetroffen bestrijdingsmiddelen t.o.v. het totaal gemeten aantal bestrijdingsmiddelen EN de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen	7,5% & 0,14 µg/l	6,5% & 0,13 µg/l	6,0% & 0,12 µg/l	5,5% & 0,11 µg/l	5,0% & 0,10 µg/l
Zwemwaterkwaliteit	2017	2018	2019	2020	2021
1) % van aantal zwemlocaties dat voldoet aan de bacteriële normen	100	100	100	100	100
2) Het aantal locaties met genomen maatregelen	8	8	9	10	11
3) Het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan 3 weken.	0	0	0	0	0

Watersysteem – programma C

Prestatie indicatoren met streefwaarde

	2017	2018	2019	2020	2021
Mate van behouden streefpeilen	92%	93%	95%	95%	95%
Hectare (ha) beheergebied wat voldoet aan de provinciale NBW normering	38.400 ha	38.600 ha	38.800 ha	39.000 ha	39.200 ha
Percentage van de KRW-wateren met een doorzicht van minimaal 0,65m of bodemzicht & Robuustheid (kwaliteit en connectiviteit) van het Natte Ecologische Zones (NEZ)-netwerk	Voor de ontwikkeling van ecologie is geen streefwaarde opgenomen. Ecologie is geen exacte wetenschap. Om dat gevoel te krijgen bij het effect van de investeringen kijken we onder andere naar de verbetering van het doorzicht over de jaren. (kompasbeheer).				
Omvang in natte ecologische zones (NEZ) in ha	4 ha.	9 ha.	16 ha.	23 ha.	28 ha.
Toegankelijkheid voor vissen van het watersysteem (% beheergebied, ontsloten)	34%	37%	40%	43%	47%

Afvalwaterketen en zuiveren – programma D

Prestatie indicatoren met streefwaarde

	2017	2018	2019	2020	2021
verwijderingsrendement Stikstof	75%	75%	75%	75%	75%
Fosfaat	75%	75%	75%	75%	75%
Eigen energieopwekking	50%	52%	54%	56%	58%
Terugwinning fosfaat	95%	95%	95%	95%	95%
<i>Minder stijging van afvalwaterheffingen ten opzichte van referentiejaar 2011</i>	€ 23	€ 32	€ 40	€ 48	€ 48

Innovatie, Duurzaamheid en Financiële producten – programma E

Prestatie indicatoren met streefwaarde

	2017	2018	2019	2020	2021
Vermindering energieverbruik	2%	2%	2%	2%	-
Verminderen CO ₂	30%	30%	30%	30%	30%
Duurzame inkoop	-	100%	100%	100%	100%
Aantal innovatieprojecten	1	2	2	3	3
Netto schuldquote	346%	331%	315%	296%	275%
Solvabiliteit (EV/TV)	10%	12%	14%	17%	20%

Bestuur, organisatie en instrumenten – Programma F

Prestatie indicatoren met streefwaarde

	2017	2018	2019	2020	2021
Medewerkers tevredenheid	7,1	7,3	7,3	7,5	7,5
Digitale volwassenheid	80%	90%	100%	100%	100%
Snelheid van dienstverlening	90%	90%	90%	90%	90%
Delfland in de media	75%	75%	75%	75%	75%

6.4 Delfland in kengetallen

Omschrijving	Aantal/eenheid 2015	Aantal/eenheid 2016	Aantal/eenheid 2017
Oppervlakte van het gebied van Delfland	406 km ²	406 km ²	406 km ²
Aantal inwoners	1,2 miljoen	1,2 miljoen	1,2 miljoen
Aantal gemeenten (gedeeltelijk) binnen Delfland	14	14	14
Aantal huishoudens	485.100	492.000	502.900
Hectare Wegen	4.800	4.800	4.800

Omschrijving (bedragen in € 1 miljoen)	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Exploitatiekosten	233,17	227,35	238,89
Exploitatie opbrengsten	240,41	244,14	250,08
Exploitatieresultaat	7,24	16,79	11,20
Investeringsvolume	58,30	47,92	49,60
Kortlopende leningen	127,00	124,00	84,40
Langlopende Leningen	470,00	470,00	470,00
PPS langlopende leningen	258,24	252,06	261,00
Watergangen in beheer	4.293 km	4.293 km	4.293 km
Primaire watergangen	1.190 km	1.190 km	1.190 km
Secundaire watergangen	3.103 km	3.103 km	3.103 km
Polderwater	3.676 km	3.676 km	3.676 km
Boezemwater	617 km	617 km	617 km
Oppervlakte boezem	778 ha	779 ha	779 ha
Aantal vispassages	18	18	18
Aantal zwemwateren	15	15	15
Areaal natte ecologische zones	45 ha	45 ha	45 ha
Aantal boezemgemalen	6	6	6
Aantal inlaatgemalen	2	2	2
Aantal circulatiegemalen	2	2	2
Aantal poldergemalen	192	194	194
Aantal mobiele pompen permanent geplaatst	6	6	6
Aantal sluizen	9	9	9
Aantal automatische stuwen		151	151
Aantal stuwen	1.977	1.834	1.834
Aantal windmolens	5	5	5
Aantal polders	81	81	81
Aantal peilvakken	699	695	695
Lengte primaire waterkering	55 km	55 km	55 km
Lengte regionale waterkering	397 km	397 km	397 km
Lengte overige keringen	272 km	272 km	272 km
Aantal afvalwaterzuiveringsinstallaties	4	4	4
Aantal rioolpersgemalen	34	34	34
Aantal riool-overstorten	719	719	719
Geproduceerd biogas in miljoen m ³	10,5	10,5	10,5
Aantal slibvergistinginstallaties	4	4	4
Lengte rioolpersleidingen	165 km	165 km	165 km